

arkeologi

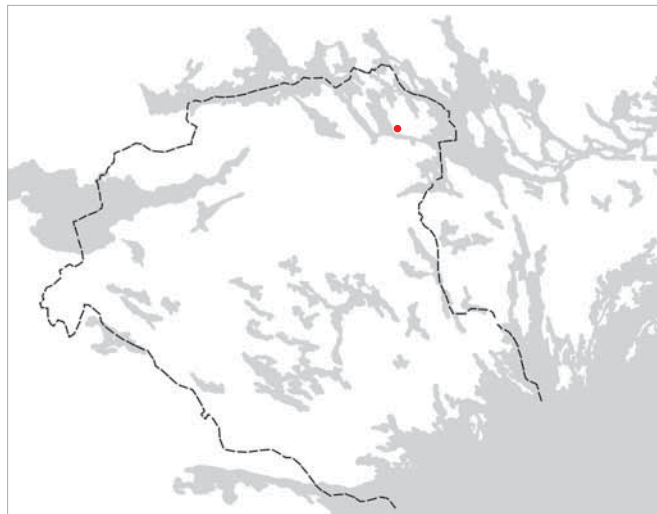
Särskild undersökning

Gravar på Selaön

Järnålder

Fornlämning Överselö 177:1 & 178:1, Klahammar 1:1, Överselö socken, Strängnäs kommun, Södermanlands län.

Ingeborg Svensson

En del av
Landstinget Sörmland

Arkeologiska meddelanden 2014:06

Särskild undersökning

Gravar på Selaön

Järnålder

Fornlämning Överselö 177:1 & 178:1, Klahammar 1:1, Överselö socken,
Strängnäs kommun, Södermanlands län.

Ingeborg Svensson

ARKEOLOGISKA MEDDELANDEN 2014

© 2014 Sörmlands museum

Beställningar kan göras hos:
Landstinget Sörmland
Kultur & utbildning Sörmland
SÖRMLANDS MUSEUM
Box 314, S-611 26 Nyköping
arkeologi@dll.se

Grafisk form och layout: Lars Norberg.
Omslag och inlaga är reproducerad vid Sörmlands museum.
Kart- och ritmaterial: Ingeborg Svensson
Omslagsbild: Södermanlands län. Undersökningsområdets geografiska läge
markerat med röd punkt.

Där inget annat anges har den digitala Fastighetskartan, respektive Gröna
kartan (GSD) för Södermanlands län använts som underlag.

Allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2006/01672.

Nyköping 2014

ISSN 1402-9650

Innehåll

Utgångspunkt 5

Syfte och metod 5

Syfte
Metod

Landskap 6

Natur
Kultur

Överselö 177:1 9

Områdesbeskrivning
Sökschaktning
Kvarliggande gravar
Undersökt grav - A6
Undersökt härdgrop - A11

Överselö 178:1 13

Områdesbeskrivning
Sökschaktning
Kvarliggande gravar
Undersökta gravar
Datering
Övriga lämningar

Slutord 18

Sammanfattning 18

Referenser 19

Arkiv

Administrativa uppgifter 19

Bilagor 20

1. Anläggningsbeskrivningar Överselö 177:1
2. Anläggningbeskrivningar Överselö 178:1
3. Fyndlista Överselö 177:1 & 178:1
4. Osteologisk rapport
5. Vedartsanalys
6. Resultat ¹⁴C-analys

Figur 1. Översiktskarta över Södermanlands län med kommuner, större orter, vägar och angränsande län. Undersökningsområdets geografiska belägenhet är markerat med röd kontur. Skala 1:800 000.

Utgångspunkt

Sörmlands museum har under perioden 20 maj-27 juni år 2013 utfört en särskild undersökning av delar av fornlämningarna Överselö 177:1 och 178:1, fastigheten Klahammar 1:1, Överselö socken, Strängnäs kommun i Södermanlands län (figur 3 & 4).

Undersökningen utfördes med anledning av att fornlämningarna skadats i samband med att Stora Enso Skog AB, på uppdrag av fastighetsägaren, genomfört skogsbruksåtgärder i området (år 2008). Fornlämningarna utgörs av två gravfält och markskadorna bestod främst av spår efter markberedning och plantering av gran.

Undersökningen hade föregåtts av diskussioner mellan Stora Enso Skog AB och Länsstyrelsen i Södermanlands län, varvid de båda parterna överenskommit att skadorna inom fornlämningarna skulle åtgärdas i två etapper.

Den första etappen genomfördes under hösten 2011 och innebar att Sörmlands museum bland annat genomförde en skadeinventering av fornlämningarna Överselö 177:1 och 178:1 (Svensson 2012). Därefter diskuterades skadebilden utifrån resultatet av inventeringen, vilket ledde till att länsstyrelsen bedömde att ytterligare arkeologiska insatser sågs som nödvändiga (etapp 2).

Insatserna skulle omfatta återställning av vissa gravar samt en särskild undersökning av de ytor inom respektive fornlämning som uppvisade de mest omfattande skadorna. Ambitionen var att låta orörda gravar ligga kvar och där så var möjligt återställa skadade gravar och dess närområden.

Beslut i ärendet är fattat av Länsstyrelsen i Södermanlands län enligt 2 kap 13§, Lagen (1988:950) om kulturminnen m. m (1st dnr 431-02568-2012). Kostnadsansvarig var Stora Enso Skog AB.

Projektledare samt fält- och rapportansvarig var Ingeborg Svensson. I fältarbetet deltog även Peter Berg och Patrik Gustafsson. Samtliga är verksamma som arkeologer vid Sörmlands museum

Syfte och metod

Syfte

Syftet med den särskilda undersökningen var att fånga upp strukturerna för ett urval av gravarna samt om möjligt datera dessa och försöka att fastställa det rumsliga och tidsmässiga sambandet mellan gravfälten. Ytterligare en målsättning var att kontrollera om och i vilken

utsträckning det förekom lämningar dolda under mark och i vilken utsträckning markberedningen eventuellt påverkat dessa.

Metod

De av länsstyrelsen angivna gravarna samt ytor i anslutning till gravarna torvades och banades av med hjälp av grävmaskin. Under schaktningsarbetet rensades ytorna för hand och påträffade anläggningar och fynd markerades ut. Schakt och avbanade ytor placerades i första hand inom de områden där det fanns markskador. De avbanade ytorna avsåktes sedan med hjälp av metall-detektor.

Därefter rensades stensättningarna för hand och mättes in digitalt med RTK GPS. De gravar som bedömdes som opåverkade av de genomförda skogsbruksåtgärderna rensades för hand, beskrevs i text och fotodokumenterades för att sedan återtäckas med jordmassor. Gravvar som bedömdes som kraftigt skadade dokumenterades, undersöktes och borttogs. Gravarna undersöktes lager/skiktvis för hand och dokumenterades genom lodfotografering i plan och genom digital inmätning. De gravgömmor som framkom torrsållades till sin helhet. Genom vissa av gravarna upprättades sektioner som dokumenterades på ritfilm i skala 1:20.

Vid undersökningen framkom en övrig anläggning i form av en härd. Anläggningen dokumenterades och undersöktes till sin helhet för hand samt beskrevs och dokumenterades i plan och profil på ritfilm i skala 1:20.

Utöver detta mättes samtliga avbanade ytor, schakt, fynd, topografiska objekt etc in digitalt med RTK GPS. Fotodokumentation utfördes genomgående under fältarbetets gång. Samtliga påträffade fynd, förutom uppenbart recent material & enstaka fragment bränd lera, tillvaratogs vid undersökningen.

De gravar som pekats ut i länsstyrelsens förfrågningsunderlag återställdes och markskador fylldes igen, där så var möjligt, inom och i anslutning till gravfälten. Arbetet genomfördes både för hand och med hjälp av grävmaskin. Granplantor på och i anslutning till synliga gravar avlägsnades. Fältarbetet avslutades med att samtliga avbanade ytor och schakt lades igen.

Naturvetenskapliga analyser

De naturvetenskapliga analyser som använts är osteologiska analys, vedartsanalys och ¹⁴C-analys.

Den osteologiska analysen har genomförts av *Emma Sjöling* på SAU (Societas Archaeologica Upsaliensis) i Uppsala. Syftet med analysen var att art-, ålders- och könsbestämma påträffat benmaterial samt att välja ut lämpligt prover för ¹⁴C-analys (se bilaga 4).

Vedartsanalysen har utförts av *Erik Danielsson* på *Vedlab*. Syftet var att identifiera träslag samt att mini-

mera risken att ¹⁴C-datera träkol med hög egenålder (se bilaga 5). ¹⁴C-analysen har genomförts av Göran Possner/Elisabet Pettersson på Ångströmlaboratoriet vid Uppsala universitet. Analysen syftade till att datera de undersökta gravarna samt den påträffade härden (se bilaga 6).

Landskap

Natur

Gravfälten Överselö 177:1 och 178:1 är belägna på en tidigare skogsbeväxt moränhöjd i anslutning till uppodlad åkermark nordväst om gården Klahammar (se figur 4 & 5).

Idag är området avverkat och det kvarvarande trädbeståndet utgörs av enstaka lövträd, spridda barrträd och stora mängder lövsly. Jordmånen utgörs av stenig morän med partier av berg i dagen (SGU) och höjden över havet varierar mellan cirka 20 och 25 meter. Klahammar är belägen på den sydvästra delen av Selaön med utsikt mot Stallarholmsfjärden i söder. Gården är omgiven av ett öppet odlingslandskap med inslag av mindre skogsklädda höjdparter och impediment i anslutning till åkermarken.

Markanvändningen i området har inte förändrats nämnvärt över tid, utan har i stort sett varit densamma sedan 1600-talet. Från år 1640 till mitten av 1950-talet är höjdpartiet med gravfälten omväxlande utmarkerat som berg och backar eller skogsmark, med en klar övervikt för det senare (LMS akt C106-17:c5, 1:10-11 år 1640, C106-17:1 år 1724, C106-17:1 år 1764, C106-17:5 år 1828 & RAK id J112-74-15 år 1897-1901, J133-10h6f59 år 1957).

Kultur

Överselö 177:1 och 178:1 är belägna i en fornlämningsrik och kulturhistoriskt intressant miljö. Miljön karakteriseras framför allt av gravfält (Överselö 103:1, 181:1, 183:1, 197:1 & 198:1) och ensamliggande gravar i form av stensättningar och rösen (Överselö 172:1-3, 173:1, 179:1, 299 & 302).

Ett antal hållristningar i form av skålgropar finns också registrerade, dels i anslutning till gården Klahammar (Överselö 220:1-2), dels vid Loppberga (Överselö 171:1) och Lilla Lundby (Överselö 216:1-2). Fornlämningarna är, liksom dagens bebyggelse, belägna på moränhöjder omgivna av ett öppet jordbrukslandskap. Karaktären på gravarna inom gravfälten varierar. Här finns högar likväl som runda, rektangulära och kvadratiske stensättningar representerade. Variationen i gravarnas yttre utformning visar på ett nyttjande av landskapet under stora delar av järnåldern. Förekomster av rösen och hållristningar pekar även på en viss kontinuitet bakåt i tid.

Stora delar av dagens bebyggelse kan genom det historiska kartmaterialet följas tillbaka till 1700- och 1800-talen och i vissa fall även till 1600-talet. Många av dagens gårdar utgjordes då av byar, vilka innehöll två ibland tre gårdar. Klahammar och Västerby återfinns till exempel på en geometrisk avfattning från år 1640, då den dåvarande byn Klahammar utgjordes av tre gårdar (LMS Akt C106-17:c5, 1:10-11). Likaså kan Klitsberga (Överselö 283), Lilla Lundby (Överselö 282) och Håsta (Överselö 312) följas bakåt i tid genom det historiska kartmaterialet (FMIS). Annan bebyggelse etableras inte i området förrän under andra hälften av 1800-talet, till exempel Högtorp, som vid sekelskiftet dyker upp i kartmaterialet och då är utmarkerat som ett båtsmanstorp (RAK id J112-74-15).

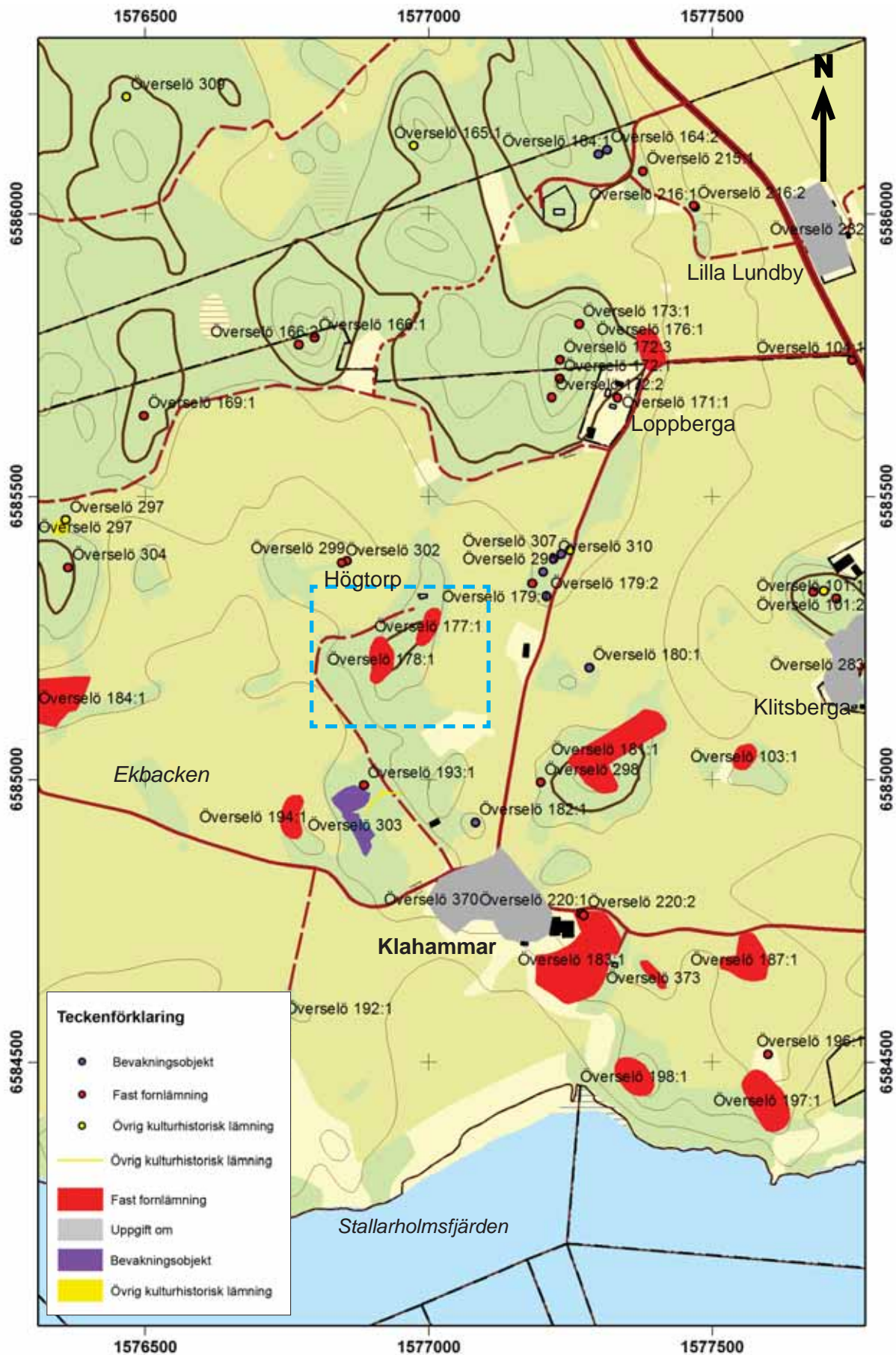

Figur 2. Vy mot Selaöåsen, en del av ett Riksintresseområde för kulturmiljövården. På och i anslutning till åsen finns bland annat omfattande gravfältsmiljöer. Foto: Patrik Gustafsson, Sörmlands museum år 2013.

Figur 3. Utdrag ur Gröna kartans blad (GSD) Strängnäs 10H NO med undersökningsområdet markerat. Skala 1:50 000.

Figur 4. Utdrag ur digitala Fastighetskartan (GSD) med uttag från FMIS (20140614) och aktuella fornlämningar markerade. Skala 1:10 000.

Klahammar ingår idag i ett riksintresseområde för Kulturmiljövården, där gården ligger i sydvästra kanten av riksintresset som omfattar Selaöåsen och området väster därom upp mot Tynnelsö och Överselö kyrka (D15-Överselö-Tynnelsö). Här är det främst Tynnelsö slott, Överselö kyrka och Selaöåsen med sina omfattande gravfält och runstenar som pekas ut som explicita miljöer, men även odlingslandskapet med välbevarad gårdsbebyggelse från 1700- och 1800-talet lyfts fram som karakteristiskt för den utvalda miljön (Riksintressen Södermanland).

Överselö 177:1

Områdesbeskrivning

Fornlämningen ligger på en närmast plan yta strax sydöst om Högtorp (figur 7). Gravfältets utbredning följer åt söder den platåliknande höjdryggen, som åt öster sluttar kraftigt ned mot åkermarken, medan den åt väster istället har en flack lutning ned mot vägen. I den branta slänten ned mot åkermarken i öster ligger stora mängder större stenar och stenblock, vissa upp till mellan tre och fyra meter stora. Gravarna ligger som på rad och följde det plana krönet på moränryggen i nord-sydlig riktning.

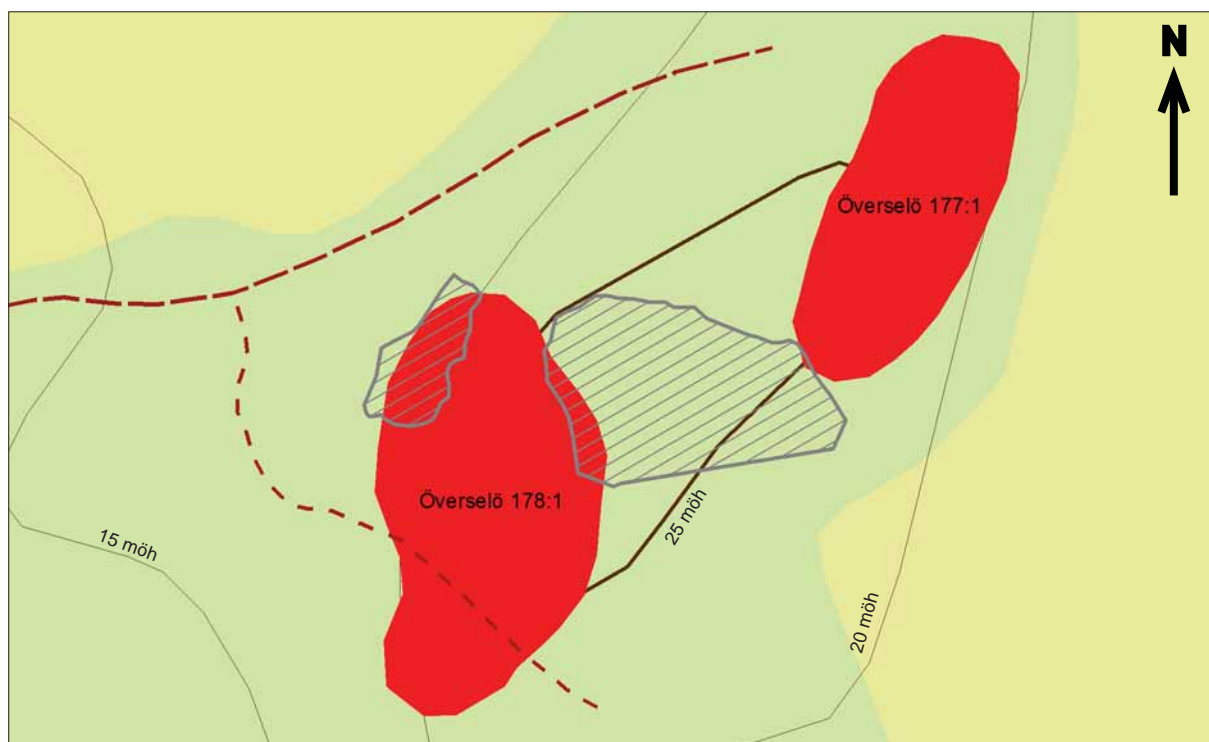
Innan skogsbruksåtgärderna genomfördes i området omfattade gravfältet cirka tio stycken runda stensättningar (FMIS). Vid den tidigare genomförda skadeinventeringen identifierades sex av de sedan tidigare registrerade gravarna med säkerhet, medan fyra bedömdes som osäkra. Majoriteten var allvarligt skadade, men det fanns även ett par som var helt opåverkade. I följande text kommer numreringen av gravarna att följa den numrering som upprättades i samband med skadeinventeringen (Svensson 2012).

Endast de gravar som var och är belägna inom den undersökta delen av fornlämningen, kommer att beskrivas mer ingående (se bilaga 1). För en beskrivning av de övriga gravarna, hänvisas till rapporten Sörmlands museums Arkeologiska meddelanden 2012:03 (Svensson 2012).

Sökschaktning

Inom det av länsstyrelsen angivna undersökningsområdet grävdes ett större sammanhängande och ett mindre schakt om sammanlagt cirka 380 m² (se figur 7).

Schakten grävdes till ett djup om cirka 0,15-0,25 meter. Vegetationsskiktet var mellan 0,10 och 0,20 meter och den underliggande jordmånen utgjordes av grågul stenig morän.

Figur 5. Plan över den rumsliga relationen mellan gravfälten Överselö 177:1 & 178:1. De grå skrafferade områdena markerar dels berg i dagen, dels det naturliga sten- och blockrika område som är beläget mellan gravfälten. Skala 1:1500.

Vid sökschaktningen framkom *två runda stensättningar* (A5 & A6), varav A5 tidigare hade bedömts som en säker grav. De skador som då hade konstaterats på A5, visade sig till stor del endast ha påverkat vegetationsskiktet på graven. Under vegetationsskiktet framkom en i stort sett opåverkad stenpackning (se figur 8). Graven undersöktes därför inte utan fick ligga kvar på plats. A6 var däremot kraftigt skadad, varför den undersöktes och borttogs i sin helhet (se bilaga 1).

De övriga eventuella/osäkra gravarna, A7, A8 & A10 (se Svensson 2012) kunde inte identifieras i samband med den särskild undersökningen. Därutöver framkom *en härdanläggning* (A11) i anslutning till ett större stenblock. Anläggningen undersöktes och borttogs till sin helhet. Inga förhistoriska fynd framkom vid rensning av sökschakten.

Kvarliggande gravar

Inom gravfältet kvarligger i dagsläget *sex gravar* i form av runda stensättningar. Samtliga gravar (A1-A5 & A9) hade med varierande säkerhet identifierats i samband med skadeinventeringen.

Gravarna utgörs av mellan 4 och 6 meter stora, svagt välvda och välvda runda stensättningar. Höjden varierar mellan 0,20 och 0,30 meter och ett par (A1 & A2) har tydliga kantkedjor av något större rundade stenar. Stensättningarna är övertorvade med enstaka stenar synliga i ytan. Alla gravar var mer eller mindre påverkade/skadade av markberedning och körning med skogsmaskiner (Svensson 2012).

I samband med den särskilda undersökningen återställdes gravarna genom att stenblock som rubbats ur läge lades tillbaka på ursprunglig plats och markberednings-

fårör i anslutning till gravarna fylldes igen. Den vid sökschaktningen framtagna stensättningen A5, täcktes med jordmassor i samband med att samtliga schakt och avbanade ytor lades igen i samband med att fältarbetet avslutades (se figur 10).

Undersökt grav - A6

Stensättningen påträffades inom den nordöstra delen av den avbanade ytan, strax sydöst om A5 (se figur 7).

Yttre gravskick

Anläggningen var kraftigt skadad genom den utförda markberedningen och ungefär hälften av gravens överbyggnad hade försvunnit. En del av stenarna i den kvarvarande stenpackningen hade också rubbats ur ursprungligt läge. Utifrån de kvarvarande delarna av stenpackningen, bedömdes stensättningen som *rund till formen*. Den kvarvarande delen av stensättningen var 1,80 x 1,80 meter stor och 0,25 meter hög. Stenmaterialet var blandat och utgjordes av både rundade och kantiga stenar i storlek 0,10-0,40 meter. Stenpackningen omgavs av något större stenar i storlek 0,50-0,60 meter, vilka tolkades som *resterna av en kantkedja*.

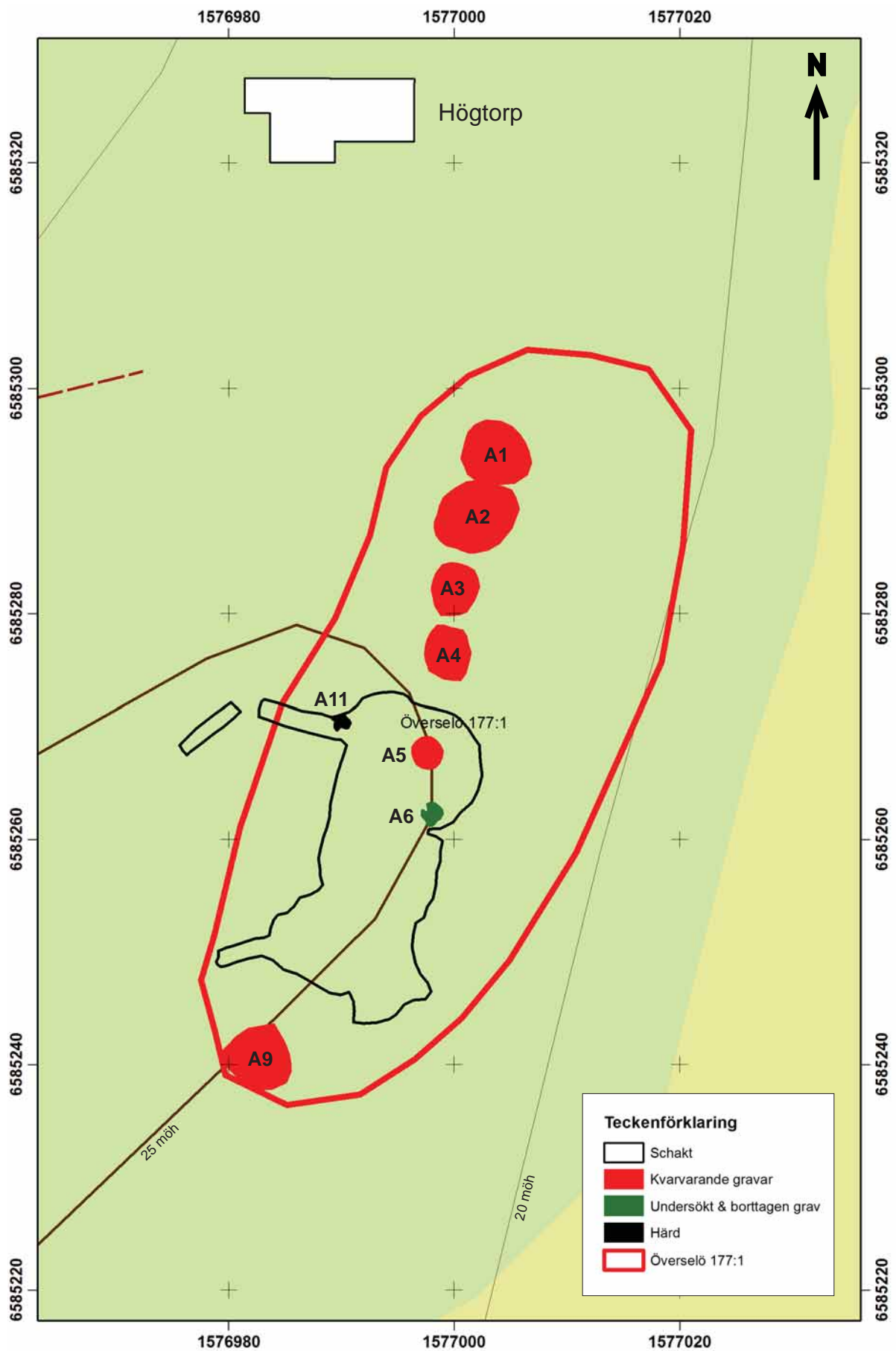
Inre gravskick

Under den bevarade stenpackningen framkom ett bevarat inre gravskick i form av *en brandgrop*, det vill säga en nedgrävning med brända ben i ett lager med kol och sot (F1:177).

Brandgropen var 0,60 x 0,90 meter stor och 0,25 meter djup. Formen i plan var oregelbunden och nedgrävningen omgärdades av ett antal stenar i storlek 0,25-0,35 meter. Utöver brända ben påträffades även ett par *fragment bränd lera* (ej tillvaratagna).

Figur 6. Den avbanade undersökningsytan inom Överselö 177:1. I förgrunden till vänster syns A5. Bilden är tagen från norr. Foto: Ingeborg Svensson, Sörmlands museum år 2013.

Figur 7. Utdrag ur digitala Fastighetskartan (GSD) med uttag från FMIS (20140614) och med schakt, kvarvarande gravar och undersökta anläggningar markerade. Skala 1:500.

Figur 8. A5 inom gravfältet Överselö 177:1. Graven bedömdes som välbevarad och kvarligger på platsen. Bilden är tagen från nord-nordväst. Foto: Patrik Gustafsson, Sörmlands museum år 2013.

Figur 9. Inom gravfältet Överselö 177:1 påträffades en hårdgrop (A11) i samband med avbaningen av undersökningsytan. Anläggningen syns invid stenblocket som en sotig mörkfärgning. Bilden är tagen från sydöst. Foto: Ingeborg Svensson, Sörmlands museum år 2013.

Figur 10. A5 inom Överselö 177:1 täcks över med jordmassor i anslutning till att undersökningsytan återställs. Foto: Ingeborg Svensson, Sörmlands museum år 2013.

Benmaterial

Det brända benmaterialet uppgick sammanlagt till 48 fragment, vilka tillsammans vägde 7,45 gram. Den osteologiska analysen av benen visar att det *enbart rör sig om djurben och inga människoben* har kunnat identifierats bland det artbestämda benfragmenten. Vilket eller vilka djur det rör sig om har inte med säkerhet gått att säga, mer än att det är ett mellanstort däggdjur av får/get, svin eller hundstorlek (se bilaga 4).

Att gravar innehåller uteslutande djurben är en företeelse som förekommer i gravfältsmiljöer från bland annat yngre bronsålder-äldre järnålder. Företeelsen brukar förklaras i termer av djuroffer, där djurbenen har deponerats på ett med "människogravar" likvärdigt sätt. Förfarandet kopplas till de djurarter som hade en särskild betydelse för det dåvarande samhället, människorna och deras föreställningsvärld. Till exempel har så kallade "lammoffer" diskuterats för tidsperioden bronsålder (se tex Olausson 1995, s. 212ff). Då stensättningen var skadad går det inte heller att utesluta att delar av det inre gravskicket också har försvunnit. Till exempel kan djurbenen respektive människobenen ha deponerats på olika sätt i graven, de förra i en nedgrävning och de senare utspridda i ett lager, varför den ena bensamlingen har bevarats till eftervärlden och den andra inte.

Datering

Genom en ¹⁴C-analys av ett bränt benfragment från brandgropen har anläggningen daterats till 380-550 e. Kr (kalibrerad ålder 2 sigma). Stensättningen kan därmed tillföras tidsperioden *folkvandringstid* (se bilaga 6).

Undersökt härdgrop - A11

Anläggningen framkom inom den nordvästra delen av den avbanade ytan och var belägen i anslutning till ett

större stenblock (se figur 7 & 9). Härdgropen (A11) syntes som en rundad svartgrå mörkfärgning i plan, var 1,50 x 1,50 meter stor och 0,39 meter djup. Anläggningen var fylld med skörbränd och skärvig sten samt gråsvart silt med inslag av kol och sot. I botten av härden fanns ett lager av kol och sot.

Datering

Genom en ¹⁴C analys av träkol (ene) från kollagret har härdgropen daterats till 890-1020 e. Kr (kalibrerad ålder 2 sigma). Anläggningen kan således knytas till *vikingatid* (se bilaga 6).

Överselö 178:1

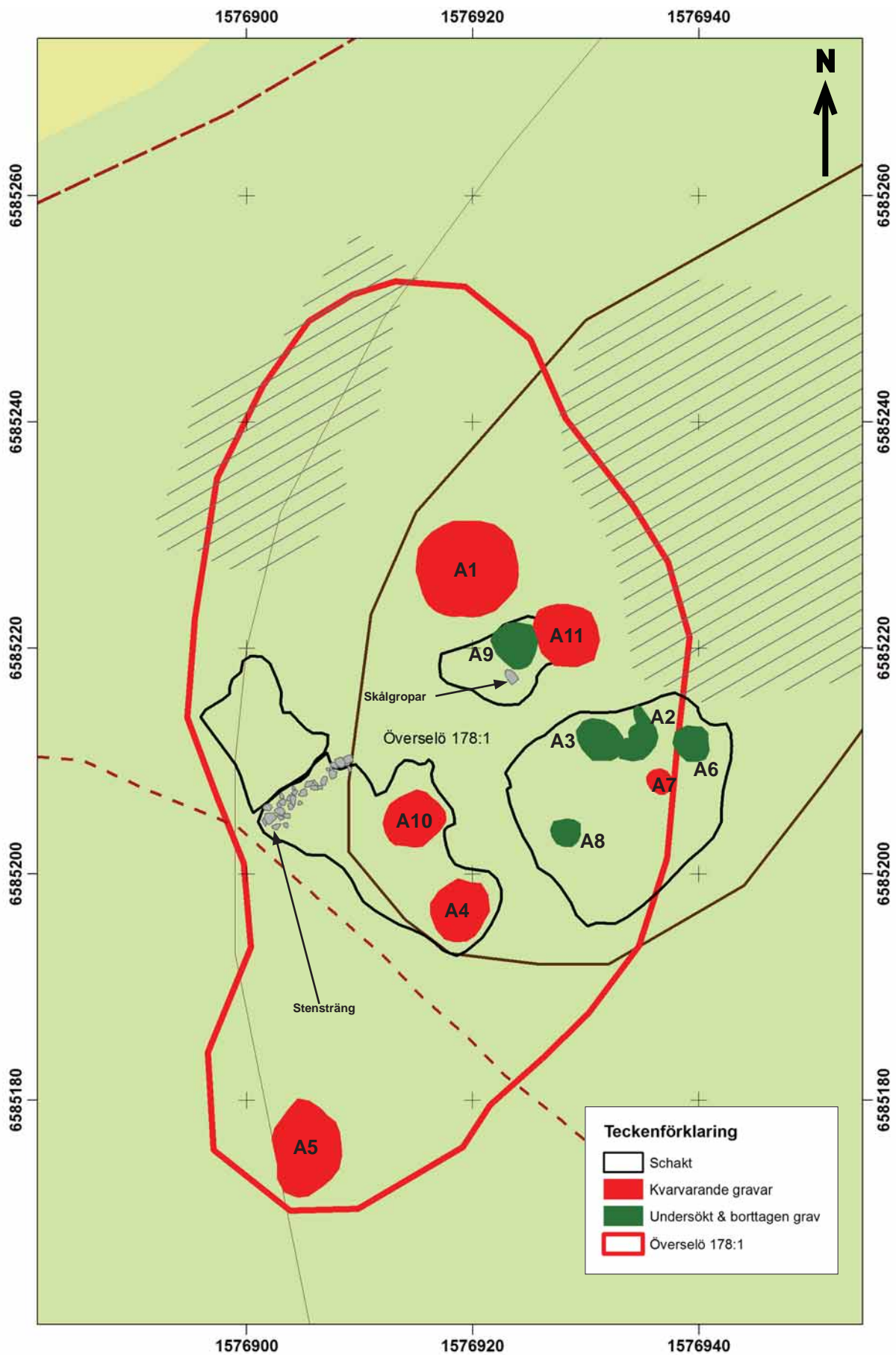
Områdesbeskrivning

Överselö 178:1 ligger strax sydväst om Överselö 177:1. Gravfälten skiljs åt genom ett stråk av naturlig stenbunden och blockig terräng som sträcker sig över moränhöjden i nordväst-sydöstlig riktning. Fornlämningen är till delar belägen på krönet av höjdpartiet, vilket utgörs av berg i dagen (se figur 5). Bergsklacken sluttar relativt kraftigt åt väst- och nordväst, varefter terrängen planar ut och övergår i en flack slänt ned mot vägen.

Åt söder och sydväst övergår höjdpartiet i en stenbunden sluttning, som sedan planar ut, för att därefter stiga upp mot en mindre stenbunden naturlig förhöjning. Här finns också mindre partier med berg i dagen. Ytan mellan de båda höjderna utgörs av en svag svacka som sträcker sig i östnordöst-västsydvästlig riktning. Här sträcker sig också en mindre gräsbevuxen traktorväg/skogsväg (se figur 12).

Figur 11. En del av den avbanade ytan inom gravfältet Överselö 178:1. Till vänster syns A6 och till höger skimtar A2. Bilden är tagen från nordnordöst. Foto: Peter Berg, Sörmlands museum år 2013.

Figur 12. Utdrag ur digitala Fastighetskartan (GSD) med uttag från FMIS (20140614) och med schakt, kvarvarande gravar och undersökta anläggningar markerade. Skala 1:500.

Innan förnygringsaverkningen genomfördes omfattade gravfältet ett röse och cirka fjorton stycken runda stensättningar (FMIS). Vid den tidigare genomförda skadeinventeringen identifierades fyra av de sedan tidigare registrerade gravarna med säkerhet, medan en bedömdes som osäker. Endast röset bedömdes vara opåverkat medan de övriga stensättningarna var skadade alternativt allvarligt skadade. Resten av gravarna kunde inte återfinnas. I följande text kommer numreringen av gravarna att följa den numrering som upprättades i samband med skadeinventeringen (Svensson 2012).

Endast de gravar som var och är belägna inom den undersökta delen av fornlämningen, kommer att beskrivas mer ingående (se bilaga 2). För en beskrivning av de övriga gravarna, hänvisas till rapporten Sörmlands museums Arkeologiska meddelanden 2012:03 (Svensson 2012).

Sökschaktning

Inom det av länsstyrelsen angivna undersökningsområdet banades fyra större områden av med hjälp av grävmaskin. Sammanlagt uppgick den avbanade ytan till cirka 600 m² (se figur 12). Schakten grävdes till ett djup om cirka 0,15-0,25 meter. Vegetationsskiktet var mellan 0,10 och 0,20 meter och den underliggande jordmånen utgjordes av grågul till brungul stenig alternativt grusig morän.

Vid avbaningen inom undersökningsområdet framkom ytterligare *sex stycken stensättningar* (A6, A7, A8, A9, A10 & A11) utöver de som konstaterats vid den tidigare genomförda skadeinventeringen (A1, A2, A3, A4 & A5). Därutöver påträffades *ett skålgropsblock* och *rester efter en stenmur* (stensträng) inom undersökningsområdet. I anslutning till stensträngen framkom även fynd i form av yngre rödgods.

Sex av gravarna (A1, A4, A5, A7, A10 & A11) visade sig i stort sett vara opåverkade av de genomförda skogsbruksåtgärderna varför de fick ligga kvar på platsen. Fem av gravarna var däremot i varierande grad skadade av markberedning (A2, A3, A6, A8 & A9), varför de dokumenterades, undersöktes och borttogs (se figur 12).

Kvarliggande gravar

Inom gravfältet kvarliggare i dagsläget *sex gravar* i form av en röseliknande stensättning och fem stensättningar. Endast två av gravarna (A1 & A5) hade identifierats i samband med skadeinventeringen (Svensson 2012), medan de övriga framkom i samband med sökschaktningen. Möjligheten att påträffa ytterligare gravar vid eventuella framtida arkeologiska insatser i området får därför anses som stora.

De kvarliggande gravarna varierar något till sin yttre utformning. A1 ligger på krönet av en mindre bergshöjd och utgörs av en röseliknande stensättning. Stenmaterialet är rundat och omfattar relativt stora stenar i storlek 0,5-0,9 meter. Storleken på stensättningen uppgår till 9 meter i diameter och graven är cirka 0,5 meter hög. Stenpackningen är inte övertorvad och ligger direkt på berg i dagen. Sydöst om A1 ligger A11, vilken utgörs av en storblockig rundad stensättning med oklar begränsning. Stensättningen ligger i anslutning till ett par större stenblock, som är 1 x 1,5 x 0,90 meter stora. Stenmaterialet i stenpackningen är rundat och till storleken detsamma som i A1.

I slänten söder och sydöst om bergsklacken är de övriga gravarna belägna (A4, A5, A7 & A10). Här är stensättningarna runda och har flacka till något välvda profiler (0,20-0,30 meter höga). Stenpackningarna är tätt lagda

Figur 13. Den framrensade och kvarliggande stensättningen A4 inom Överselö 178:1. Bilden är tagen från nordnordöst. Foto: Ingeborg Svensson, Sörmlands museum år 2013.

av ett blandat stenmaterial i storlek 0,20-0,50 meter. Storleken i plan varierar mellan cirka 3 och 6 meter i diameter. Tre av stensättningarna har kantkedjor och samtliga är väl avgränsade (se figur 13 & 14).

I samband med den avslutande igenläggningen av de avbanade ytorna täcktes stensättningarna A4, A7, A10 & A11 med jordmassor. A1 var sedan tidigare ej övertorvad varför den kvarligger i det skick som den påträffades. A5 återställdes genom att stenblock som rubbats ur läge lades tillbaka på ursprunglig plats och markberedningsfårorna i anslutning till graven fylldes igen.

Undersökta gravar

Sammanlagt undersöktes *fem stensättningar* inom gravfältet (A2, A3, A6, A8 & A9). Samtliga var skadade av de tidigare genomförda skogsbruksåtgärderna. I flera fall återstod endast kantkedjorna, medan stensättningarna helt eller delvis förstörts av markberedning. Detsamma gällde i stor grad även för gravgömmorna.

Då antalet fynd som framkom vid undersökningen inte var särskilt stort, redovisas i följande text fynden i anslutning till respektive anläggning och inte under en egen rubrik. För en sammanställning av fyndmaterialet, se bilaga 3.

Yttre gravskick

Utifrån det som kvarstod av det yttre gravskicket bedömdes gravarna inom gravfältet som *rester av rundade stensättningar*. Stensättningarna hade i flera fall kantkedjor av större stenar, medan stensättningarna utgjordes av ett något mindre stenmaterial. I samtliga av de undersökta gravarna var stenmaterialet överlag rundat. Storleken på stensättningarna varierade mellan

cirka 2,5 och 4 meter, med reservation för det källkritiska problem som skadorna på gravarna innebar.

Inre gravskick

Endast i en av de undersökta gravarna fanns *ett bevarat inre gravskick* (A9). Här utgjordes gravskicket av *en urnebengrop*, det vill säga de rengjorda brända benen hade blivit nedlagda i ett kärl, vilket i sin tur blivit nedsett i en grop (se bilaga 2).

De brända benen (F1:178) förekom dels spridda i nedgrävningen, dels som en koncentration omgiven av *hartstätning* (F2:178), vilket visar att benbehållaren varit tillverkad av någon form av organiskt material som till exempel trä eller näver. Gropen var cirka 0,40 x 0,25 meter stor och 0,20 meter djup. Ovanpå benkoncentrationen låg en flat 0,10 meter stor sten av glimmerskiffer. Vid undersökningen påträffades även en del av *en slipsten* i röd sandsten (F3:178). Slipstensfragmentet är rektangulärt, 76 x 90 millimeter stort och har en svagt konkav slipyta. Fyndet påträffades i resterna efter stensättningen. Just själva gravskicket, att benen hade placerats i en nedgrävning, är troligen orsaken till att gravgömmen undkommit skogsmaskinernas framfart i området.

I de övriga gravarna återstod endast i två fall (A2 & A6) rester efter det inre gravskicket i form av *enstaka fragment brända ben*. I A3 och A8 kunde inga spår efter några gravgömmor iaktas, vilket troligen har skilda orsaker. Av A3 återstod i stort sett endast kantkedjan av graven, varför det är högst troligt *att gravgömmen förstörts* i samband med markberedningen. Benen var troligen inte nedgrävda, utan låg som ett lager direkt under den tidigare stensättningen och försvann därför samtidigt med det skyddande stenlagret.

Figur 14. Den framrensade och kvarliggande stensättningen A10 inom Överselö 178:1. Bilden är tagen från östnordöst. Foto: Peter Berg, Sörmlands museum år 2013.

A8 var däremot inte så kraftigt skadad, utan här fanns stora delar av stenpackningen kvar (se bilaga 2). Trots detta påträffades inga spår efter någon begravning i stensättningen. Här kan det istället röra sig om *en stensättning utan begravning*, en företeelse som är känd sedan tidigare och som ofta har diskuterats i arkeologiska sammanhang. Orsakerna till fenomenet kan vara att de aldrig har hyst några begravningar eller att de ursprungligen har innehållit mänskliga kvarlevor som på grund av dåliga bevaringsförhållanden inte längre finns kvar. I det senare fallet kan det dels röra sig om jordmånens beskaffenhet, dels om det osteologiska materialets kvalitet. I det förra fallet antas gravarna istället uttrycka ett symboliskt gravskick, där kroppens närvaroro i graven har varit av underordnad betydelse till förmån för själva begravningsritualen (se tex Bennett 1987).

Benmaterial

Urnebegropen i A9 innehöll sammanlagt cirka 241 gram rentvättade brända ben, varav cirka 178 gram kunde identifieras *till människa*. Den osteologiska analysen visar att det rör sig om *en vuxen individ* som var mellan 20 och 59 år vid begravningstillfället. Däremot har ingen osteologisk könsbedömning varit möjlig att genomföra på benfragmenten. Inga övriga djurarter kunde konstateras i materialet.

I A2 framkom sammanlagt cirka 11 gram ben, varav cirka 6 gram kunde identifieras *till människa*. Här påträffades de brända benen under stenblocken i kantkedjan (F1607, 1812, 1844, 1885). Ingen åtskillnad vad gäller benslag kan ses mellan respektive fyndförekomst. De resterande benen kunde inte artbestämmas. Precis som i A9 har ingen osteologisk könsbedömning varit möjlig att göra, däremot bedöms de gravlagda

benfragmenten härröra från *en vuxen individ* i åldern 20 till 59 år. Det *enstaka benfragmentet* från A6, var tyvärr för litet för att artbestämma (se bilaga 4).

Datering

Två av de undersökta gravarna (A2 & A9) har genom ¹⁴C-analys av brända benfragment från respektive anläggning daterats till tidsperioden *romersk järnålder*. Tidsintervallet sträcker sig mellan 80 och 440 e. Kr kalibrerad ålder 2 sigma (se bilaga 6).

Övriga lämningar

Vid undersökningen påträffades även *en hållristning i form av skålgropar* och *rester efter en stenmur (stensträng)*.

Skålgroparna hittades på ett markfast stenblock, som var beläget i anslutning till stensättningarna på höjdpartiet inom gravfältet (se figur 12). Stenblocket var av grå granit och cirka 0,80 x 1,30 meter stort. Ovansidan av stenen var plan och här fanns tio stycken skålgropar, varav två bedömdes som osäkra. Storleken varierar mellan 3 och 7 centimeter i diameter och djupet mellan 0,2 och 1 centimeter. Stenblocket med skålgroparna kvarliggert på platsen (se figur 15).

Resterna efter stenmuren är belägen i slänten ned mot den svaga svackan (se figur 12). Lämningen sträcker sig rakt i nordöst-sydvästlig riktning och är cirka 9,5 meter lång, drygt 2 meter bred och cirka 0,40 meter hög. Stenmaterialet är blandat och utgörs av båda rundade och kantiga stenar i storlek 0,40-1 meter.

I anslutning till stensträngen påträffades ett fynd i form av ett relativt stort antal fragment *yngre rödgods* (F2077). Skärvorna är glaserade på insidan med en grå-

Figur 15. Detaljbild av skålgroparna som påträffades på ett stenblock intill A9 inom Överselö 178:1. Foto: Patrik Gustafsson, Sörmlands museum år 2013.

gul glasyr och bedöms komma från ett och samma kärl. I materialet finns både buk, botten, mynningsbitar och en del av en hank. Troligen utgör fragmenten resterna efter *en kanna* eller *ett krus*. Stensträngen kvarliggert på platsen och bedöms utifrån sin karaktär och det påträffade fyndmaterialet vara från historisk tid, det vill säga tiden efter medeltid och fram till cirka 1900. Någon snävare datering låter sig tyvärr inte göras.

Slutord

Undersökningens resultat bekräftar på ett påtagligt sätt hur omfattande skador som kan uppkomma i en fornlämningsmiljö i samband med markberedning. Skadornas omfattning påverkar också möjligheterna att dra några säkra slutsatser kring gravfältens organisation och rumsliga samband.

Inom gravfältet Överselö 178:1 finns en tendens till variation i det yttre gravskicket. Upp mot krönpartiet är stenmaterialet i stensättningarna gleslagt och utgörs av ett större och mer storblockigt stenmaterial, medan gravarna i slänten karakteriseras av mer tätt lagda stenpackningar av ett mindre stenmaterial. Måhända avspeglar skillnaden en kronologisk variation inom gravfältet.

Utifrån de dateringar som genomförts kan möjligen också en tidsmässig skillnad ses mellan gravfälten, där Överselö 178:1 representerar en något äldre tidshorisont än Överselö 177:1. Inom det senare finns även spår efter aktiviteter som kan knytas till vikingatid. Spåren är dock för fåtaliga för att kunna föra en diskussion i termer av kontinuitet alternativt återbruk av platsen.

Då inget av gravfälten har avgränsats i samband med den nu genomförda arkeologiska insatsen, bör det poängteras att gravfälten kan ha en större utbredning än vad som hitintills framkommit. Det är också viktigt att påpeka att både Överselö 177:1 och 178:1 endast har delundersökts, vilket innebär att det kvarliggert gravar inom båda gravfälten och att de därför fortfarande är att betrakta som fasta fornlämningar.

Sammanfattning

Sörmlands museum har under perioden 20 maj till 27 juni år 2013 utfört en särskild undersökning av delar av gravfälten Överselö 177:1 och 178:1.

Undersökningen utfördes med anledning av att fornlämningarna skadats i samband med tidigare genomförda skogsbruksåtgärder i området. Den arkeologiska insatsen omfattade återställning av vissa gravar samt en särskild undersökning av de ytor inom respektive gravfält som uppvisade de mest omfattande skadorna. Ambitionen var att låta orörda gravar ligga kvar och där så var möjligt återställa skadade gravar och dess närområden.

Inom gravfältet Överselö 177:1 kvarliggert i dagsläget *sex identifierade gravar* i form av *runda stensättningar*. En skadad stensättning (A6) undersöktes och borttogs. Graven innehöll *ett inre gravskick* i form av *en brandgrop*. Inga ben från människa kunde identifieras i benmaterialet, utan de fragment som kunde bestämmas kom från ett mellanstort däggdjur. Inom den undersökta ytan på gravfältet framkom även en anläggning i form av *en härdgrop* (A11). Den undersökta graven och

Figur 16. Inom Överselö 178:1 påträffades rester efter en stenmur (stensättning). Bilden är tagen från sydväst. Foto: Ingeborg Svensson, Sörmlands museum år 2013.

härданläggningen har daterats till *folkvandringstid* respektive *vikingatid*. Inga övriga förhistoriska lämningar och/eller fynd framkom inom den undersökta ytan.

Inom gravfältet Överselö 178:1 kvarligger i dagsläget sex gravar i form av en röseliknande stensättning och fem runda stensättningar. Inom gravfältet fanns fem skadade stensättningar, vilka undersöktes och bortogs. I tre av gravarna påträffades rester efter ett inre gravskick i form av en urnebengrop, ett möjligt benlager, och ett enstaka bränt ben. Ett par av begravingarna innehöll ben från människa och i båda fallen bedömdes benen komma från en vuxen individ. Två av de undersökta gravarna har genom ¹⁴C-analys daterats till romersk järnålder. I anslutning till en av gravarna påträffades ett stenblock med tio stycken skålgropar. Därutöver framkom resterna efter en stenmur, vilken bedömdes vara från historisk tid. Inga övriga förhistoriska lämningar och/eller fynd framkom inom den undersökta ytan.

Referenser

Bennett, Agneta. 1987. *Graven - religiös och social symbol. Strukturer i folkvandringstidens gravskick i Mälardalen*. Theses and papers in North-European archaeology 18. Diss. Stockholms universitet. Stockholm.

Digitala fastighetskartan (GSD). *Geografiska Sverigedata. Fastighetskartan med höjddata, Södermanlands län*. Lantmäteriet, Gävle.

FMIS. *Informationssystemet om fornminnen*, Strängnäs kommun, Riksantikvarieämbetet. Datautag 2014-06-14 <http://www.fmis.raa.se/cocoon/fornsok/search.html>

Gröna kartan. *Topografiska kartan, Strängnäs 10H NO*. Skala 1: 50 000. Lantmäteriverket, Gävle 1985.

Olausson, Michael. 1995. *Det inneslutna rummet. Om kultiska hägnader, fornborgar och befästa gårdar i Uppland från 1300 f Kr till Kristi födelse*. RAÄ. Arkeologiska undersökningar. Skrifter nr 9. Diss. Stockholms universitet. Stockholm.

Riksintressen Södermanland. Riksantikvarieämbetet, 2009-09-09. http://www.raa.se/publicerat/varia2009_33.pdf

SGU. *Jordartskartan; 10 H Strängnäs NO; Serie Ae nr 68. Sveriges geologiska undersökning*. Uppsala 1985.

Svensson, Ingeborg. 2012. *Klahammar. Skadeinventering & återställning av fornlämningarna Överselö 177:1, 178:1, 193:1 & del av 303, Klahammar 1:1, Överselö socken, Strängnäs kommun, Södermanlands*

län. Arkeologisk förundersökning. Sörmlands museum Arkeologiska meddelanden 2012:03.

Arkiv

Lantmäteriet i Gävle. *Lantmäteriets digitala arkiv, Rikets allmänna kartverks kartarkiv (RAK)*. Arkivsök (<http://www.lantmateriet.se/>)

Ekonomiska kartan Stallarholmen, Södermanlands län. 1957. RAK id: J133-10h6f59

Ekonomiska kartan Överselö, Södermanlands län. 1957. RAK id: J133-10H7f59

Häradseconomiska kartan Överselö, 1897-1901, Uppsala län. RAK id: J112-74-15.

Lantmäteriet i Gävle. *Lantmäteriets digitala arkiv, Lantmäteristyrelsens arkiv (LMS) Arkivsök* (<http://www.lantmateriet.se/>)

Akt C106-17:c5,1:10-11. Geometrisk avfattning, Klahammar nr 1-3, Överselö socken, Södermanlands län. Upprättad av Anders Samuelsson år 1640.

Akt C106-17:1. Geometrisk avfattning, Klahammar nr 1-3, Överselö socken, Södermanlands län. Upprättad av Anders i Mörn år 1724.

Akt C106-17:2. Storskifte, Klahammar nr 1-3, Överselö socken, Södermanlands län. Upprättad av Anders Bergendahl år 1764.

Akt C106-17:5. Laga skifte, Klahammar nr 1-3, Överselö socken, Södermanlands län. Upprättad av August Karl Velkevitz år 1828.

Administrativa uppgifter

Rapporten ingår i Sörmlands museums rapportserie: Arkeologiska meddelanden 2014:06

Södermanlands museums dnr: KN-KUS12-020

Länsstyrelsens dnr: 431-02568-2012

Tid för undersökningen: 20130520-20130627

Personal: Peter Berg, Patrik Gustafsson & Ingeborg Svensson

Belägenhet: Ekonomisk karta över Sverige 10H6f & 10H7f.. Upprättad av Rikets allmänna kartverk. Skala 1:10 000.

x6585242 y1576962

Koordinatsystem: RT 90 2,5 gon V

Höjdsystem: RH2000

Undersökt yta: 980 m²

Dokumentationsmaterial förvaras i Sörmlands museums topografiska arkiv. Fynd förvaras vid Sörmlands museum i väntan på fyndfördelning.

Bilagor

1. Anläggningsbeskrivningar Överselö 177:1

ANLÄGGNING 5, Rund stensättning

Storlek: 2,83 x 2,85 m och 0,30 m hög

Belägenhet: X6585267,847, Y1576997,586, Z23,935

Status: Välbevarad/Kvarligger

Beskrivning

Före avtorvning syntes stensättningen som en rund 5 x 5 meter stor svagt välvd förhöjning med kraftiga skador i form av markberedningsspår i ytan.

Efter avtorvning och rensning framträdde anläggningen som en tydligt avgränsad cirka 3 x 3 meter rund välbevarad stensättning med kantkedja. I den västra delen hade stenpackningen tryckts ned något, vilket tolkades som spår efter ett hjul, som gått över graven i samband med markberedningen. Strax väster om graven låg också ett antal lösa stenar i storlek 0,30 meter, vilka tidigare troligen ingått i stensättningen.

Stenpackningen bestod av tätt lagda stenar i storleken 0,20-0,70 meter varav merparten var mellan 0,40-0,70 meter. Stenmaterialet var blandat men utgjordes till största delen av rundade stenar. Centralt i stenpackningen syntes en närmast pyramidformad röd sten, vilken kan utgöra någon form av mittmarkering. Stenmaterialet i kantkedjan var rundat och varierade mellan 0,20 och 0,60 meter i storlek. I nordväst var stenarna rundat rektangulära till formen. Anläggningen vilade på gulgrå stenig morän.

Stensättningen täcktes med jordmassor i samband med att undersökningen avslutades.

ANLÄGGNING 6, Rest av stensättning

Storlek: 1,90 x 2,17 m och 0,25 m hög

Inre gravskick: Brandgrop

Belägenhet: X6585262,301, Y1576997,981, Z23,696

Status: Undersökt och borttagen

Beskrivning

Före avtorvning bedömdes anläggningen som en osäker rund stensättning, 3-4 meter i diameter och 0,20 meter hög. Stensättningen var kraftigt skadad av markberedning och ett par stenblock hade rubbats ur sina ursprungliga lägen.

Efter avtorvning och rensning framträdde en stenpackning, vars ursprungliga form i plan var svårbedömd på grund av de omfattande skadorna. Stora delar av stenpackningen saknades åt väster. I öster fanns en till delar väl bevarad stenpackning av ett blandat stenmaterial i storlek 0,10-0,40 meter. Stenpackningen avgränsades av en kantkedja av rundade stenar som var mellan 0,20 och 0,30 meter stora.

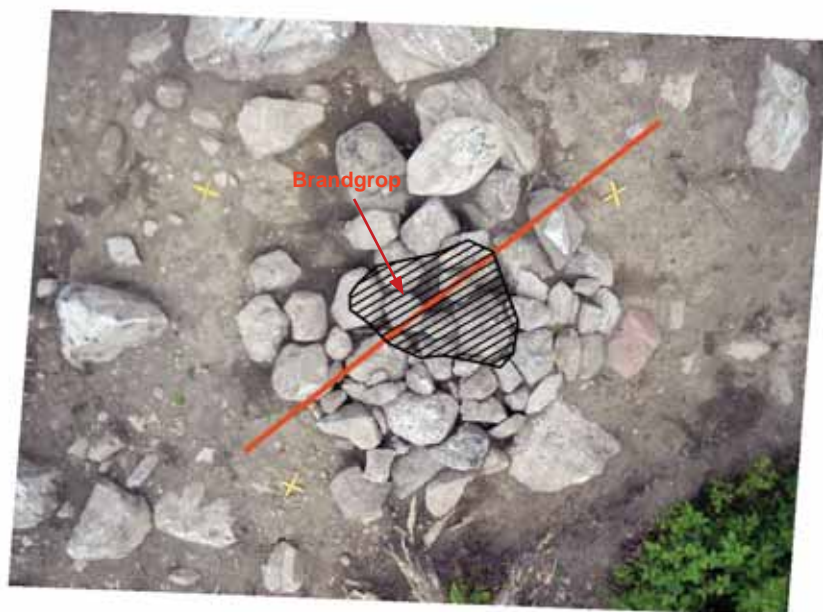
Under den bevarade delen av stenpackningen framkom en brandgrop, vilken inledningsvis syntes som ett cirka 0,60 x 0,90 väl avgränsad brunsvart mörkfärgning med enstaka kolbitar och brända ben i ytan. Mörkfärgningen uppfattades vara omgärdad av stenar i storlek 0,25-0,35 meter. Nedgrävningen var sedan cirka 0,25 meter djup och hade en rundad form i profil. Fyllningen utgjordes svart humös sand med ett stort inslag av kol och en mindre ansamling av brända ben. Här påträffades även ett par bitar bränd lera (ej tillvaratagna). Anläggningen var nedgrävd i grågul stenig morän.

Fynd: F1:177 Brända ben (brandgrop)

Osteologi: Antal fragment: 48
Totalvikt (g): 7,45
Människa (g): -
Människa: inga identifierade ben från människa
Djur: mellanstort däggdjur (får/get, svin eller hundstorlek)

Datering: Labnummer Ua-47242, 1601 $\pm$ 37 BP, (95,4%) 380-550 AD, kalibrerad ålder 2 sigma.

A6, Överselö 177:1

Skala 1:40

ANLÄGGNING 11, Härdgrop

Storlek: 1,50 x 1,50 m stor

Djup: 0,39 m

Belägenhet: X658270,466 Y1576989, 99 Z23,40

Status: Undersökt och borttagen

Beskrivning

Anläggningen var belägen intill ett 2 x 2 meter stort stenblock och syntes i plan som en väl avgränsad oregelbunden svartgrå mörkfärgning, med kol, sot och skörbränd sten i ytan. Fyllningen utgjordes av gråsvart humös silt med inslag av kol/sot samt skörbränd och skärvig sten. I botten fanns ett lager med kol och sot. Anläggningen var nedgrävd i gulgrå stenig morän.

Datering: Labnummer Ua-47632, 1084 $\pm$ 32 BP, (95,4%) 890-1020 AD, kalibrerad ålder 2 sigma.

2. Anläggningsbeskrivningar Överselö 178:1

ANLÄGGNING 2, Rest av stensättning

Storlek: 3,50 x 4,30 m stor och 0,30 m hög

Inre gravskick: Rest av benlager?

Belägenhet: X6585211,704 Y1576934,735 Z24,148

Status: Undersökt och borttagen

Beskrivning

Före avtorvningen syntes anläggningen som en rund, delvis övertorvad, stensättning med i ytan synliga stenar i storlek 0,20-0,40 meter. Stensättningen var kraftigt skadad av markberedning och en fjärdedel av stenpackningen bedömdes som helt borttagen (Svensson 2012).

Efter avtorvning och rensning framträdde en till stora delar skadad stenpackning. I norr & nordväst saknades stenar helt, medan det i öst och nordöst fanns en bevarad, något gles, stenpackning. Stenmaterialet var i huvudsak rundat, med inslag av enstaka kantiga stenar. Storleken på stenarna varierade mellan 0,20 och 0,80 meter. Den bevarade delen av stenpackningen omgavs av en kantkedja, vilken utgjordes av rundade stenar i storlek 0,30-0,80 meter. Stensättningen hade en tydlig begränsning åt öster men avgränsningen mot A3 i väster var oklar.

Efter borttagningen av stenpackningen framkom ett 0,05-0,15 meter tjockt gråbrunt siltlager. I den centrala delen av lagret påträffades ett fragment av bränd lera (ej tillvarataget). Resterna efter det inre gravskicket utgjordes av små fragment brända ben, vilka påträffades under och i anslutning till stenarna i den södra delen av kantkedjan. Anläggningen vilade på grusig brungul morän.

Fynd: F1607 Brända ben (rest av benlager?)
F1812 Brända ben (rest av benlager?)
F1844 Brända ben (rest av benlager?)
F1872 Brända ben (rest av benlager?)

Osteologi: Antal fragment: 80
Totalvikt (g): 11,44
Människa (g): 6,43
MIND (minsta individantal): 1
Ålder: Adult (Adultus/Maturus) (20-59 år)
Kön: ?

Datering: Labnummer Ua-47241, 1807 $\pm$ 38 BP, (95,4%) 80 AD(1,2%)-110 AD, 120 AD(94,2%)-340 AD, kalibrerad ålder 2 sigma.

ANLÄGGNING 3, Rest av stensättning

Storlek: 3,30 x 3,75 m och 0,40 m hög

Inre gravskick: -

Belägenhet: X6585212,047 Y1576931,056 Z23,959

Status: Undersökt och borttagen

Beskrivning

Före avtorvning syntes anläggningen som en rund delvis övertorvad, stensättning med i ytan synliga stenar i storlek 0,20-0,40 meter. Stensättningen var kraftigt skadad av markberedning och endast en del av kantkedjan bedömdes återstå i sydväst (Svensson 2012).

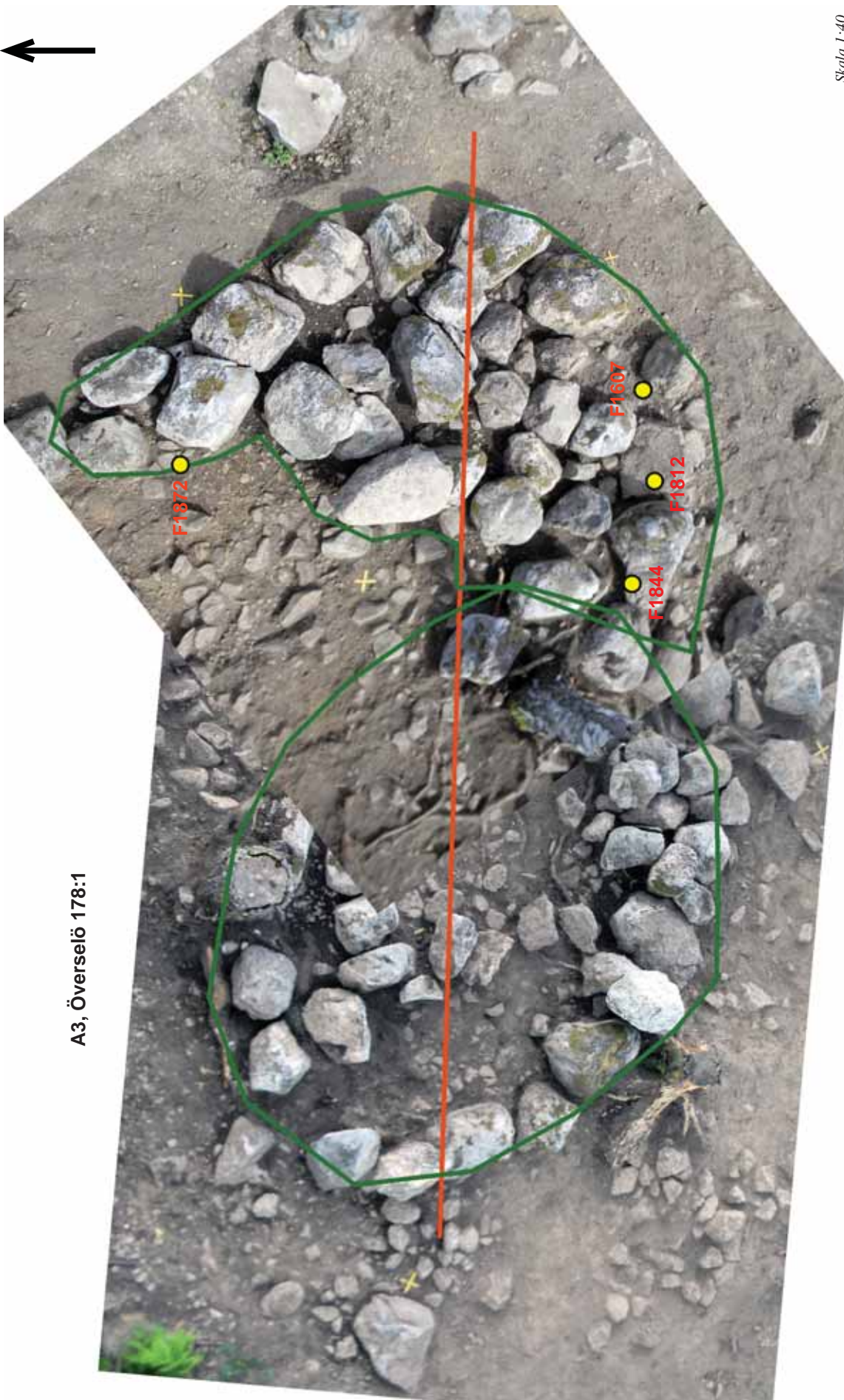
Efter avtorvning och rensning framträdde en till stora delar skadad stenpackning. Kantkedjan återstod till stora delar, men i stort sett allt stenmaterial innanför saknades. Här syntes istället undergrunden, i form av stenig brungul morän, gå i dagen. Stenmaterialet i kantkedjan utgjordes av mellan 0,40 och 0,80 meter stora rundade stenar. Resterna efter stenpackningen upp gick till cirka ett tiotal glest liggande stenar om 0,40-0,60 meters storlek. Stenmaterialet var rundat, med inslag av skarpkantade stenar. Stensättningen hade en tydlig begränsning åt väst, syd & norr medan den åt öster och A2 var oklar.

Efter borttagningen av stenpackningen framkom ett lager av gråbrun morän. Inga spår/rester efter ett bevarat inre gravskick kunde iaktas och inga fynd i övrigt påträffades. Anläggningen vilade på grusig gulbrun morän.

A2, Överselö 178:1

A3, Överselö 178:1

Skala 1:40

ANLÄGGNING 4, Rund stensättning

Storlek: 4,90 x 5,70 m och 0,40 m hög

Belägenhet: X6585197,149 Y1576919,051 Z22,104

Status: Välbevarad/Kvarligger

Beskrivning

Före avtorvning hade anläggningen bedömts som en osäker rund stensättning med enstaka stenar synliga i ytan. Stensättningen hade kraftiga skador i form av markberedningsspår i ytan.

Efter avtorvning och rensning framträdde en tydligt avgränsad välbevarad rund stensättning med kantkedja. Stenpackningen var något gleslagd och utgjordes av ett rundat stenmaterialet i storlek 0,20-0,70 meter. Centralt i stenpackningen fanns ett 0,60 x 0,80 x 0,45 meter stort runt stenblock. Storleken på stenarna i kantkedjan var densamma som i själva stenpackningen. Anläggningen vilade på brungul till grågul morän.

ANLÄGGNING 6, Rest av stensättning

Storlek: 2,90 x 2,90 m och 0,25 m hög

Inre gravskick: Ett enstaka bränt ben

Belägenhet: X658211,415 Y1576939,515, Z23,601

Status: Undersökt och borttagen

Beskrivning

Stensättningen framkom i samband med sökschaktning och syntes inte före avtorvning.

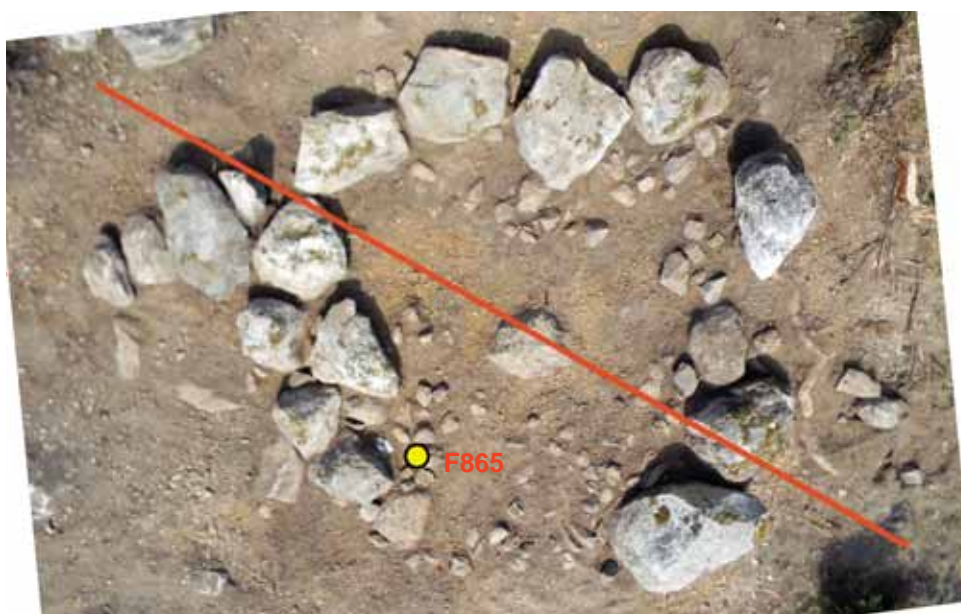
Efter avtorvning och rensning framkom resterna efter en rund välavgränsad stensättning. Anläggningen var kraftigt skadad av markberedning och det som återstod av graven var kantkedjan. Stenmaterialet i kantkedjan utgjordes av rundade stenar i storlek 0,40 - 0,70 meter. Innanför kantkedjan kunde resterna efter ett cirka 0,05 meter tjockt lager av humös gråbrun sand urskiljas.

I den sydvästra delen påträffades två fragment bränd lera (ej tillvaratagna) och rester efter det inre gravskicket i form av ett litet fragment bränt ben. Anläggningen vilade på brungul - gulgrå grusig morän.

Fynd: F865 Bränt ben (rest av gravgömma?)

Osteologi: Antal fragment: 1
Totalvikt (g): 0,05
Människa (g): 0
Människa/djur: Ingen art identifierad

A6 Överselö 178:1

Skala 1:40

ANLÄGGNING 7. Rund stensättning

Storlek; 2,10 x 2,30 m och 0,20 m hög

Belägenhet: Y1576936,513, X6585208,245, Z23,839

Status: Vålbevarad/Kvarligger

Beskrivning

Stensättningen framkom i samband med sökschaktning och syntes inte innan avtorvning.

Efter avtorvning och rensning framträdde anläggningen som en tydlig avgränsad rund och vällagd stensättning. Materialet i stenpackningen var blandat, men utgjordes till övervägande delen av rundade stenar i storlek 0,10-0,45 meter, varav merparten var mellan 0,10-0,20 meter stora. Anläggningen vilade på gulgrå grusig morän.

ANLÄGGNING 8. Rund stensättning

Storlek: 2,35 x 3,50 m och 0,10-0,30 m hög

Inre gravskick: Stensättning utan begravning

Belägenhet: X 6585203,681 Y 1576928,587 Z 23,312

Status: Undersökt och borttagen

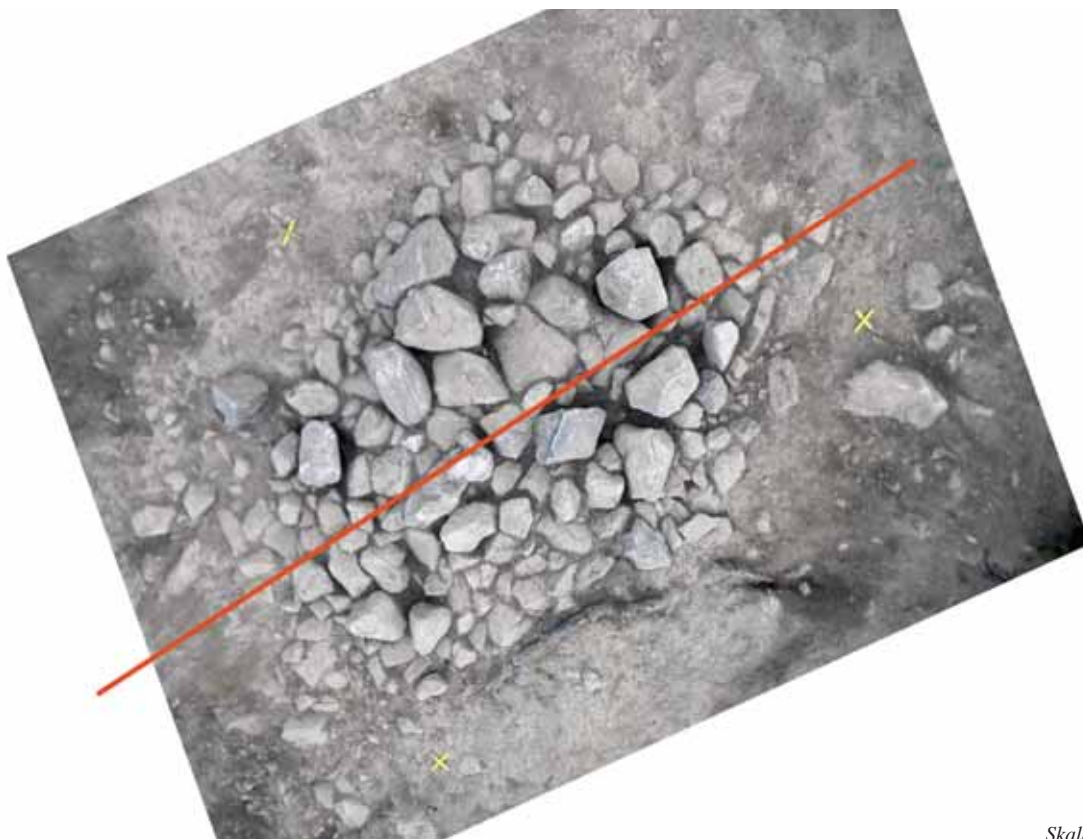
Beskrivning

Stensättningen framkom i samband med sökschaktning och syntes inte före avtorvning.

Efter avtorvning och rensning framträdde en oval men något kantig stensättning utan tydlig kantkedja. Stensättningen var relativt vålbevarad, men det var tydligt att flera stenar hade försvunnit eller förflyttats i samband med markberedningen. Stensättningens avgränsning åt sydväst var därför något oklar.

Stenpackningen utgjordes av tätt lagda stenar i storleken 0,20-0,50 meter. Stenmaterialet var blandat men utgjordes till största delen av skarpkantade stenar. I mitten av stensättningen fanns en koncentration av större stenar i storleken 0,40-0,50 meter. På och mellan stenarna låg ett lager av brun något humös silt. Efter borttagningen av stenpackningen framkom ett lager av ljusbrun silt med inblandning av sten och grus. Inga spår efter något inre gravskick kunde iaktas i samband med undersökningen. Anläggningen vilade på brungul grusig morän.

A8, Överselö 178:1

Skala 1:40

ANLÄGGNING 9. Rest av stensättning

Storlek: 2,80 x 2,40 m och 0,25-0,30 m hög

Inre gravskick: Urnebengrop

Belägenhet: X6585220,968 Y1576923,789 Z25,254

Status: Undersökt och borttagen

Beskrivning

Stensättningen framkom i samband med sökschaktning och syntes inte före avtorvning.

Efter avtorvning och rensning framkom rester av en stensamling med oklar form och begränsning. Det stenmaterial som bedömdes tillhöra graven utgjordes av 0,30-0,60 meter stora rundade stenar.

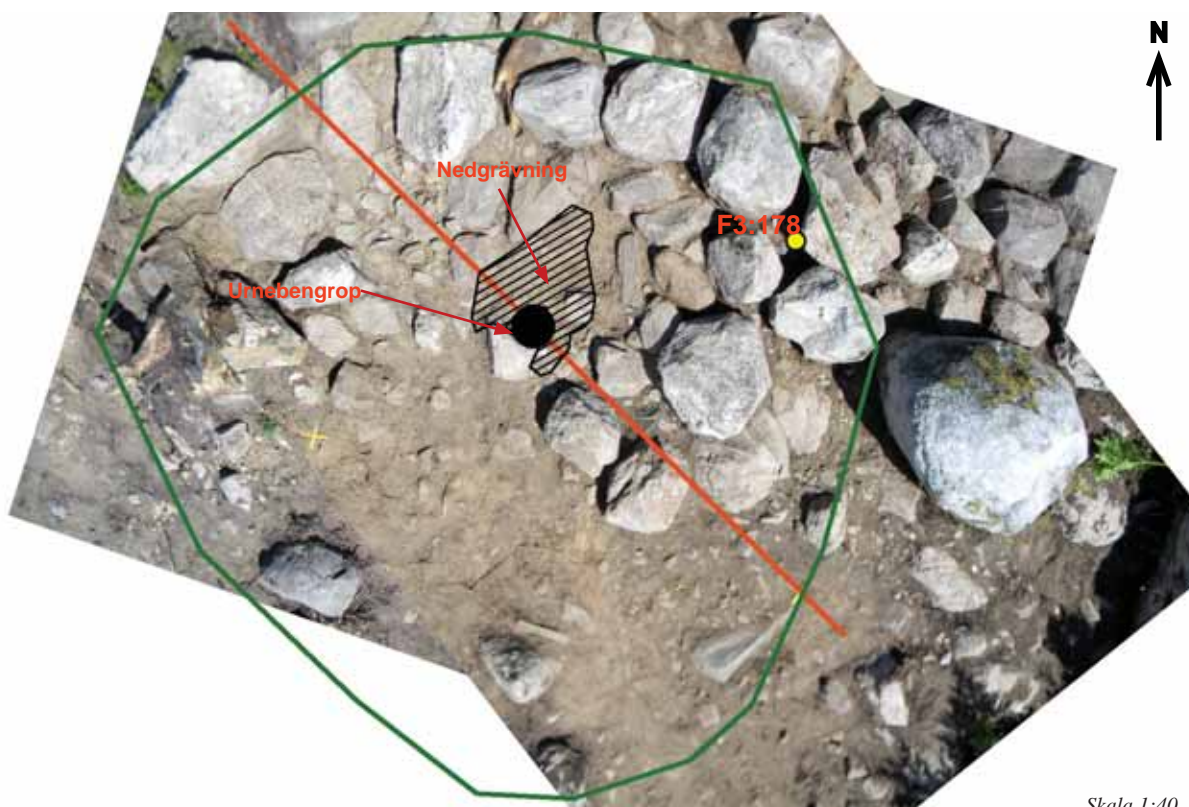
Inom en stenfri yta, i vad som bedömdes vara centralt i graven, syntes en gråbrun 0,6 x 0,7 meter stor och 0,10 meter djup mörkfärgning med brända ben i ytan. Mörkfärgningen omgavs av rundade 0,30 x 0,40 meter stora stenar. I den södra delen av nedgrävningen framkom en 0,40 x 0,25 meter stor och 0,10 meter djup mindre nedgrävning med en koncentration av brända ben och fragment av en hartstättningsring. Benen täcktes av en mindre 0,10 meter stor flat sten. Vid borttagning av stenar som bedömdes ingå i en möjlig kantkedja, påträffades en del av en slipsten i röd sandsten. Anläggningen vilade på gulgrå stenig morän.

Fynd:
F1:178 Brända ben (urnebengrop)
F2:178 Harts (urnebengrop)
F3:178 Del av slipsten

Osteologi:
Antal fragment: 874
Totalvikt (g): 241,28
Människa (g): 177,83
MIND (minsta individantal): 1
Ålder: Adult (Adultus/Maturus) (20-59 år)
Kön: ?

Datering: Labnummer Ua-47243, 1676 $\pm$ 34 BP, (95,4%) 250 AD - 440 AD, kalibrerad ålder 2 sigma.

A9 Överselö 178:1

Skala 1:40

ANLÄGGNING 10, Rund stensättning

Storlek: 5,03 x 5,55 m och 0,20 m hög

Belägenhet: X6585204,756, Y1576914,955, Z22,606

Status: Vålbevarad/Kvarligger

Beskrivning

Stensättningen framkom i samband med sökschaktning och syntes inte före avtorvning.

Efter avtorvning och rensning syntes graven som en rund väl avgränsad och vällagd stenpackning. Vid rensning noterades kvartsfragment som låg spridda över stenpackningen. Stenmaterialet utgjordes till största delen av rundade stenar, men det fanns även inslag av kantiga stenar. Storleken på stenarna varierade mellan 0,10 och 0,40 meter. Anläggningen vilade på gulgrå stenig morän.

ANLÄGGNING 11, Rund stensättning

Storlek: cirka 6 x 5,5 m och 0,40 m hög

Belägenhet: X6585221,18 Y1576928,25 Z25,3

Status: Vålbevarad/Kvarligger

Beskrivning

Stensättningen framkom i samband med sökschaktning och syntes inte före avtorvning. Endast en del av stensättningen torvades av i samband med undersökningen.

Efter avtorvning och rensning syntes stensättningen som en glest lagd stensamling i anslutning till ett par större markfasta stenblock, cirka 1,20-1,40 meter stora. Stenmaterialet var rundat och stenarna var mellan 0,40 och 0,80 meter stora. Stensättningen hade en oklar begränsning mot sydväst och A9. Anläggningen vilade på stenig grågul morän.

3. Fyndlista Överselö 177:1 & 178:1

Fornlämning	Anl	Fnr	Sakord	Material	Vikt (g)	Anmärkning
177	A6	F177:1	Brandgrop	Brända ben	7,45	
178	A2	F1607	Rest av benlager ?	Brända ben	9,2	
178	A2	F1812	Rest av benlager ?	Brända ben	1,5	
178	A2	F1844	Rest av benlager ?	Brända ben	0,3	
178	A2	F1872	Rest av benlager ?	Brända ben	0,3	
178	A6	F865	Enstaka fragment	Bränt ben	0,1	
178	A9	F178:1	Urnebgrop	Brända ben	241,28	
178	A9	F178:2	Hartsring	Harts	43,12	
178	A9	F178:3	Del av slipsten	Röd sandsten	606,85	
178	-	F2077	Kanna/Krus	Yngre rödgods	773,1	Rensfynd

4. Osteologisk rapport

Osteologisk analys

Brandgravar

**Överselö 177:1 och 178:1, Fastigheten Klahammar 1:1, Överselö socken,
Selaön, Strängnäs kommun, Södermanland**

SAU rapport 2013:18 O

Emma Sjöling

Osteologisk analys av brandgravar, Överselö 177:1 och 178:1, Överselö socken, Selaön Strängnäs kommun, Södermanland

Emma Sjöling

SAU (Societas Archaeologica Upsaliensis)

emma.sjoling@sau.se

Inledning

I november 2013 analyserades benmaterialet från delar av två gravfält på Selaön vid Stallarholmen, Södermanland. Gravfälten har skadats i samband med plantering av skog. Sju stensättningar undersöktes varav fyra av dem innehöll brända ben. I anslutning till en av gravarna hittades skålgropar på ett markfast block. A6 från fornlämning 177 har C14-daterats till folkvandringstid medan A2 och A9 från fornlämning 178 har daterats till romersk järnålder. Den osteologiska analysen omfattar fyra av stensättningarna och har utförts på uppdrag av Sörmlands museum (uppgifter från Ingeborg Svensson och Peter Berg, Sörmlands museum).

Resultat

Sammanlagt analyserades ca 260 g eller 1003 fragment brända ben (fig 1 och 2). Majoriteten av benen, ca 241 g, kom från A9 inom fornlämning 178. De andra stensättningarna innehöll endast mellan 0,05-11,44 gram brända ben. Förbränningsgrad utifrån benens färg har angivits efter Wahls sammanställning (1982). Färgen antyder att förbränningsgraden har varit relativt hög, vilket motsvarar förbränningsgrad 4 enligt Wahl (1982:28f).

Figur 1. Sammanställning av benmaterialet från Överselö 177 och 178.

Fornl.nr	Anl nr	Kontext	Antal fragm	Vikt (g)
177	6	Rest efter stensättning med brandgrop	48	7,45
178	2	Rest efter rund stensättning med spridda brända ben	80	11,44
178	6	Rest efter rund stensättning med ett bränt ben	1	0,05
178	9	Rest efter stensättning med en urnebengrop (med hartstättning)	874	241,28
Totalt			1003	260,22

Fornlämning 177

Från A6 har enbart djurben identifierats, d v s inga människoben fanns bland de artbestämda benfragmenten. Anläggningen innehöll ben från långa rörben eller mellanhands-/mellanfotsben från mellanstort däggdjur.

Fornlämning 178

Från A2 identifierades ett 20-tal benfragment från människa: skalltak (*calvarium*), långa rörben (*os longum*) och mellanhands-/mellanfotsben (*metapodium*). Skalltaken bedömdes komma från en vuxen individ (*Adult*). Ingen könsbedömning har varit möjlig.

Från A6 framkom ett benfragment vilket var för litet för att artbestämma.

I A9 identifierades ca 178 g till människa. Inga övriga djurarter framkom i anläggningen. De identifierade benslagen kom från extremiteter (strålben/underarmsben, skenben, vadben, höftben), bål (revben och kotor) och kraniet (skalltak, kindben, under- och överkäke, pannben, nackben och tinningben). Skalltaken (*calvarium*) bedömdes komma från en vuxen individ (*Adult*) i åldern ca 20-59 år (*Adultus/Maturus*). De fåtal könsindikerande fragmenten kom från kraniets pannben och ögonhåla. Eftersom de bedömdes som mittemellan manligt och kvinnligt drag och eftersom de endast utgjordes av två fragment har ingen könsbedömning gjorts för individen i A9.

Benkatalog

Överselö 177: A6

Fnr: 1

Antal fragment: 48

Totalvikt (g): 7,45

Människa (g): =

Fragmenteringsgrad, medel (mm): ca 10 mm, fragmenteringsgrad 1 (Wahl 1982)

Fragmenteringsgrad (vikt/fragment): 0,16 g

Färg/förbränningsgrad: gråvit, vit, hög förbränningsgrad (4) (Wahl 1982)

Sotighet: ja

Människa: inga identifierade ben från människa

Djur: mellanstort däggdjur (får/get, svin eller hundstorlek)

Överselö 178: A2

Fnr: 1607 (lager 1609), 1812 (lager 1609), 1844 (lager 1609), 1872

Antal fragment: 80

Totalvikt (g): 11,44

Människa (g): 6,43

Fragmenteringsgrad, medel (mm): ca 5-8 mm, fragmenteringsgrad 1 (Wahl 1982)

Fragmenteringsgrad (vikt/fragment): 0,14 g

Färg/förbränningsgrad: gulvit, vit, hög förbränningsgrad (4) (Wahl 1982)

Sotighet: nej

Människa:

MIND (minsta individantal): 1

Ålder: *Adult* (*Adultus/Maturus*) (20-59 år)

Bedömningsgrunder:

Skalltak (*calvarium*): medeltjocka *tabulae* (skalltakets yttre och inre kompakta skikt)

och rel. skrovlig yta på *tabulae*, medeltjock och finporig *diploë* (skalltakets spongiösa mellanskikt)

Kön: ? (Inga könsindikerande fragment identifierade)

Överselö 178: A6

Fnr: 865

Antal fragment: 1

Totalvikt (g): 0,05

Människa (g): 0

Fragmenteringsgrad, medel (mm): ca 6 mm, fragmenteringsgrad 1 (Wahl 1982)

Fragmenteringsgrad (vikt/fragment): 0,05g

Färg/förbränningsgrad: gulvit, hög förbränningsgrad (4) (Wahl 1982)

Människa/djur: Ingen art identifierad

Sotighet: nej

Överselö 178: A9

Fnr: 1

Antal fragment: 874

Totalvikt (g): 241,28

Människa (g): 177,83

Fragmenteringsgrad, medel (mm): ca 5 mm, fragmenteringsgrad 1 (Wahl 1982)

Fragmenteringsgrad (vikt/fragment): 0,28 g

Färg/förbränningsgrad: gulvit, vit, hög förbränningsgrad (4) (Wahl 1982)

Sotighet: nej

Människa:

MIND (minsta individantal): 1

Ålder: *Adult (Adultus/Maturus)* (20-59 år)

Bedömningsgrunder:

Skalltak (*calvarium*): medeltjocka-tjocka *tabulae* (skalltakets yttre och inre kompakta skikt) och rel. skrovlig yta på *tabulae*, medeltjock-tunn samt finporig *diploë* (skalltakets spongiösa mellanskikt), pågående sammanväxning av suturer (sömmar) endocranialt och pågående sammanväxning eller öppna sömmar ectocranialt.

Kön: ? Könsindikerande fragment: obestämt (dock närvarande drag): pannben (*frontale, os*):

ögonbrynsbågen (*arcus superciliaris*) (Buikstra & Ubelaker 1994: grad 3 av 5); ögonhållans övre kant (*margo supraorbitale*) (Buikstra & Ubelaker 1994: grad 3 av 5)

Referenser

Buikstra, J. E. & Ubelaker, D. H. (red.), 1994. *Standards for data collection from human skeletal remains*. Proceedings of a Seminar at The Field Museum of Natural History. Organized by Jonathan Haas. Arkansas Archaeological Survey Research Studies No. 44, 1994. Fayetteville, Arkansas.

Wahl, von J., 1982. *Abhandlungen. Leichenbranduntersuchungen. Ein Überblick über die Bearbeitungs- und Aussagemöglichkeiten von Brandgräbern*. Praehistorische Zeitschrift 57/1. Berlin, New York. s. 2-125.

Fig 2. Benträbll

Accessnr	Formlnr	Fnr	Anl nr	Kontext	Färg	Art	Art	Kroppsdel	Benslag/Tand	Bende/Anmärkning/Sida (sin=vänster, dx=höger)	Antal fragm	Vikt (g)	Bränt/ Obränt
1	178	1607	2	1609	gulvit	Människa	Kranium	Calvarium (skalltak)			2	0,4	BB
2	178	1607	2	1609	gulvit	Människa	Extremiteter	Os longum (långt rörben)	Diafys; Två fragm. utplockade till C14-datering: 0,64 g och 0,57 g		11	4,2	BB
3	178	1607	2	1609	gulvit	Människa	Hand/Fot	Metapodium (mellanhands-/mellanfotsben)			1	0,2	BB
4	178	1607	2	1609	gulvit	Oidentifierat		Obestämt benslag			49	4,4	BB
5	178	1812	2	1609	gulvit	Människa	Extremiteter	Os longum (långt rörben)	Diafys		3	1	BB
6	178	1812	2	1609	gulvit	Oidentifierat		Obestämt benslag			10	0,5	BB
7	178	1844	2	1609	vit	Människa	Kranium	Calvarium (skalltak)			1	0,2	BB
8	178	1844	2	1609	vit	Oidentifierat		Obestämt benslag			2	0,1	BB
9	178	1872	2		gulvit	Människa	Kranium	Calvarium (skalltak)			1	0,3	BB
10	178	865	6		gulvit	Oidentifierat		Obestämt benslag			1	0,1	BB
11	178	1	9		gulvit	Människa	Extremiteter	Radius/Ulna (stråben/underarmsben)	Diafys		4	2,4	BB
12	178	1	9		gulvit	Människa	Extremiteter	Tibia (skenben)	Diafys; Ett fragm. utplockat till C14-datering: 2,54 g		8	16	BB
13	178	1	9		gulvit	Människa	Extremiteter	Fibula (vadben)	Diafys		1	0,5	BB
14	178	1	9		gulvit	Människa	Extremiteter	Os longum (långt rörben)	Diafys		145	76	BB
15	178	1	9		gulvit	Människa	Extremiteter	Coxae, os (höftben)			3	1,2	BB
16	178	1	9		gulvit	Människa	Bål	Costa (revben)			6	0,5	BB
17	178	1	9		gulvit	Människa	Bål	Vertebra (kota)	bl a vert lumbalis		13	3,8	BB
18	178	1	9		gulvit	Människa	Kranium	Occipitale, os (nackben)			1	1,1	BB
19	178	1	9		gulvit	Människa	Kranium	Zygomaticum, os (kindben)			1	0,3	BB
20	178	1	9		gulvit	Människa	Kranium	Zygomaticum, os (kindben)	Proc frontalis; sin		1	0,5	BB
21	178	1	9		gulvit	Människa	Kranium	Maxilla (överkäke)	Proc frontalis; dxt		2	1	BB
22	178	1	9		gulvit	Människa	Kranium	Maxilla (överkäke)			1	0,3	BB
23	178	1	9		gulvit	Människa	Kranium	Mandibula (underkäke)			12	5,1	BB
24	178	1	9		gulvit	Människa	Kranium	Frontale, os (pannben)	Margo supra-orbitale + arcus superciliaris; dxt		4	4,2	BB
25	178	1	9		gulvit	Människa	Kranium	Frontale, os (pannben)			5	3,5	BB
26	178	1	9		gulvit	Människa	Kranium	Temporale, os (tinningsben)	Pars petrosafragm.		5	2,4	BB
27	178	1	9		gulvit	Människa	Kranium	Temporale, os (tinningsben)	Fossa mandibularis; sin		1	1,4	BB
28	178	1	9		gulvit	Människa	Kranium	Calvarium (skalltak)			118	42	BB
29	178	1	9		gulvit	Människa	Kranium	Cranium			23	4,4	BB
30	178	1	9		gulvit	Människa		Obestämt benslag			40	11	BB
31	178	1	9		gulvit, vit	Oidentifierat		Obestämt benslag			480	63	BB
32	177	1	6		gråvit, vit	Mellanstort däggdjur		Os longum/metapodium (långt rörben/mellanhands-/mellanfotsben)	Ett fragm. utplockat till C14-datering		6	2,9	BB
33	177	1	6		gråvit, vit	Däggdjur		Obestämt benslag			11	1,9	BB
34	177	1	6		gråvit, vit	Oidentifierat		Obestämt benslag			31	2,6	BB

5. Vedartsanalys

VEDLAB

Vedanatomilabbet

Vedlab rapport 1361

2013-10-25

Vedartsanalyser på material från Södermanland, **Överselö 177:1** och Eskilstuna 540:1.

Uppdragsgivare: Ingeborg Svensson/Sörmlands Museum

Arbetet omfattar fyra kolprover från två olika undersökningar.

Överselö 177:1 är ett gravfält som skadats vid markberedning. Provet kommer från en härd i anslutning till ett större stenblock på gravfältet. Provet innehåller kol från en, till största delen från tunnare grenar eller stammar. Provet kan dateras utan risk för hög egenålder.

Eskilstuna 540:1 är en boplatz på en sandig platå i åkermark. På platsen finns spår och lämningar från både förhistorisk och senare tid.

Proverna kommer från tre härdar och innehåller kol från ek, en och tall. Provet från A3 innehåller ett korroderat magnetiskt järnföremål. Vid datering kan framförallt proverna från A3 och A8 ge hög egenålder vilket ska tas med vid bedömning av dateringsresultaten.

Analysresultat Överselö 177:1

Anl.	ID	Anläggnings- typ	Prov- mängd	Analyserad mängd	Trädslag	Utplockat för ¹⁴ C-dat.	Övrigt
11	1	Härd	28,1g	2,5g 30 bitar	En 30 bitar	En 47mg	

Analysresultat Eskilstuna 540:1

Anl.	ID	Anläggnings- typ	Prov- mängd	Analyserad mängd	Trädslag	Utplockat för ¹⁴ C-dat.	Övrigt
3	1	Härd	11,9g	10,3g 11 bitar	Ek 11 bitar	Ek 78mg	
7	2	Härd	2,0g	1,0g 10 bitar	En 10 bitar	En 95mg	
8	3	Härd	1,4g	0,2g 6 bitar	Tall 6 bitar	Tall 4mg	

Erik Danielsson/VEDLAB
Kattås
670 20 GLAVA
Tfn: 0570/420 29
E-post: vedlab@telia.com
www.vedlab.se

De här trädslagen förekom i materialet

Art	Latin	Max ålder	Växtmiljö	Egenskaper och användning	Övrigt
Ek	<i>Quercus robur</i>	500-1000 år	Växer bäst på lerhaltiga mulljordar men klarar också mager och stenig mark. Vill ha ljus, skapar själv en ganska luftig miljö med rik undervegetation med tex hassel.	Hård och motståndskraftig mot väta. Båtbygge, stängselstolp, stolpar, plogar, fat. Energirik ved ger mycket glöd.	Ekollonen har använts som grisfoder. Trädet har ofta ansetts som heligt och kopplat till bla Tor. Man talar ofta om 1000-års ekar men de är sällan över 500 år.
En	<i>Juniperus communis</i>	2000 år	Anspråkslös, gärna soliga växtplatser	Veden seg och motståndskraftig mot röta. Stängselstolpar, kärl	Den aromatiska veden har använts till rökning av kött och fisk. Den höga åldern uppnås bara i undantagsfall.
Tall	<i>Pinus silvestris</i>	400 år	Anspråkslös men trivs på näringsrika jordar. Den är dock ljuskrävande och blev snabbt utkonkurrerad från de godare jordarna när granen kom	Stark och hållbar. Konstruktionsvirke, stolpar, pålar, båtbygge, kärl (ej för mat) takspån, tjärbloss, träkol, tjärbränning	Underbarken till nödmjöl, årsskott kokades för C-vitaminerna. Även som kreatursfoder

Uppgifter om maximal ålder, växtmiljö, användning mm är hämtade ur: Holmåsen, Ingmar Träd och buskar. Lund 1993. Gunnarsson, Allan Träden och människan. Kristianstad 1988. Mossberg, Bo m.fl. Den nordiska floran. Brepol, Turnhout 1992.

Vedartsanalysen görs genom att studera snitt- eller brottytor genom mikroskop. Jag har använt stereolupp Carl Zeiss Jena, Technival 2 och stereomikroskop Leitz Metalux II med upp till 625 gångers förstoring. Mikroskopfoton är tagna med Nikon Coolpix 4500. Referenslitteratur för vedartsbestämningen har i huvudsak varit Schweingruber F.H. Microscopic Wood Anatomy 3rd edition och Anatomy of European woods 1990 samt Mork E. Vedanatomi 1946. Dessutom har jag använt min egen referenssamling av förkolnade och färska vedprover.

6. Resultat ¹⁴C-analys

UPPSALA
UNIVERSITET

Uppsala 2013-11-15

Ingeborg Svensson/ Peter Berg

Sörmlands museum

Box 314

611 26 Nyköping

KULTUR & UTBILDNING
SÖRMLAND

Ank. 2013 -11- 18

Dnr. ~~KM:SLM12-020/11~~

Ångströmlaboratoriet
Tandemlaboratoriet

Göran Possnert

Besöksadress:
Ångströmlaboratoriet
Lägerhyddsvägen 1
Rum 4143

Postadress:
Box 529
751 20 Uppsala

Telefon:
018 - 471 30 59

Telefax:
018 - 55 57 36

Hemsida:
<http://www.angstrom.uu.se>

E-post:
Goran.Possnert@Angstrom.uu.se

Resultat av ¹⁴C datering av brända ben från Överselö 177:1 och 178:1, Klahammar 1:1, Överselö socken, Strängnäs kommun, Södermanland.

Förbehandling av brända ben:

1. 1,5 % NaOCl tillsatt till det rengjorda och krossade benprovet och blandningen fick stå i rumstemperatur i 48 timmar.
2. Provet tvättat till neutral i avjoniserat vatten.
3. 1M HAc tillsatt till provet och blandningen i rumstemperatur i 24 timmar.
4. Provet tvättat till neutral i avjoniserat vatten och intorkat.
5. Lakning med 6 M HCl och den erhållna CO₂-gasen grafiteras därefter Fe-katalytiskt före acceleratormätningen av ¹⁴C-innehållet.

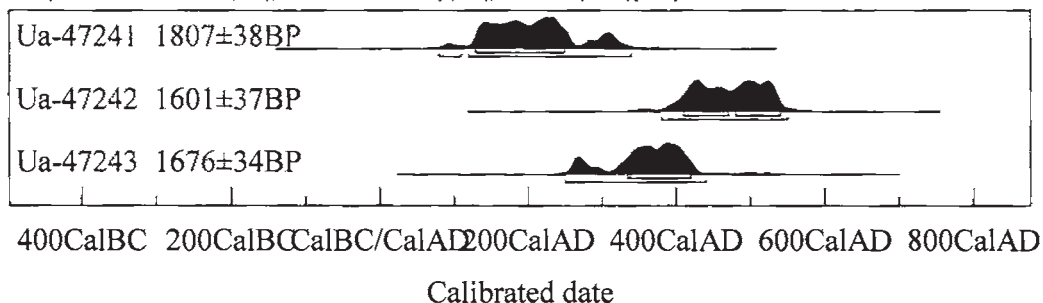
RESULTAT

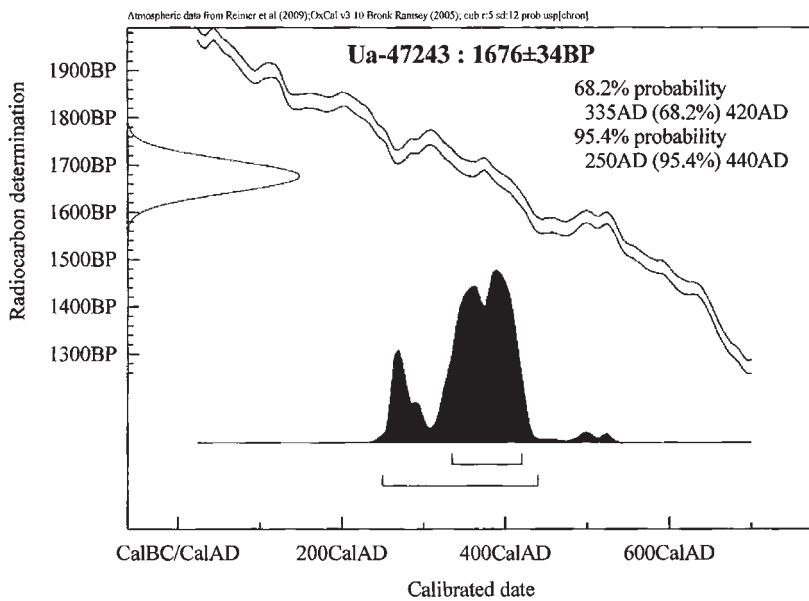
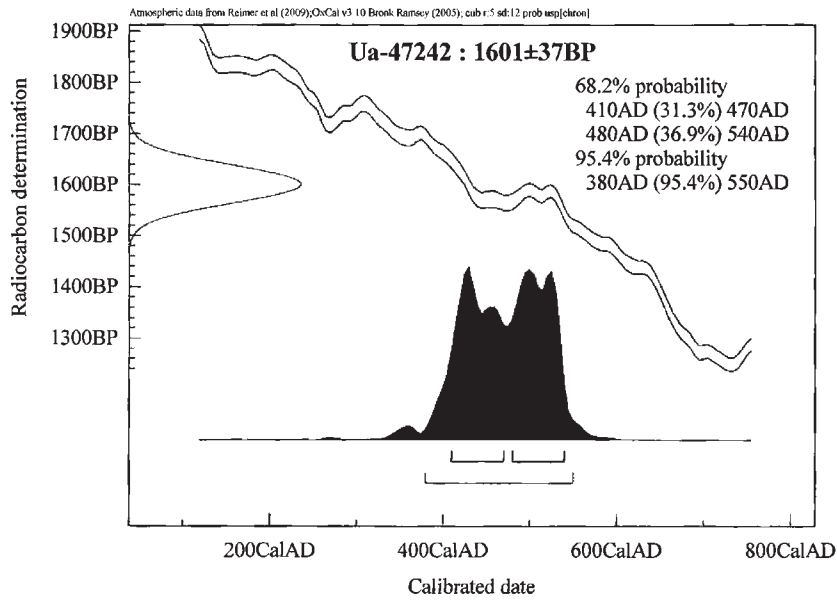
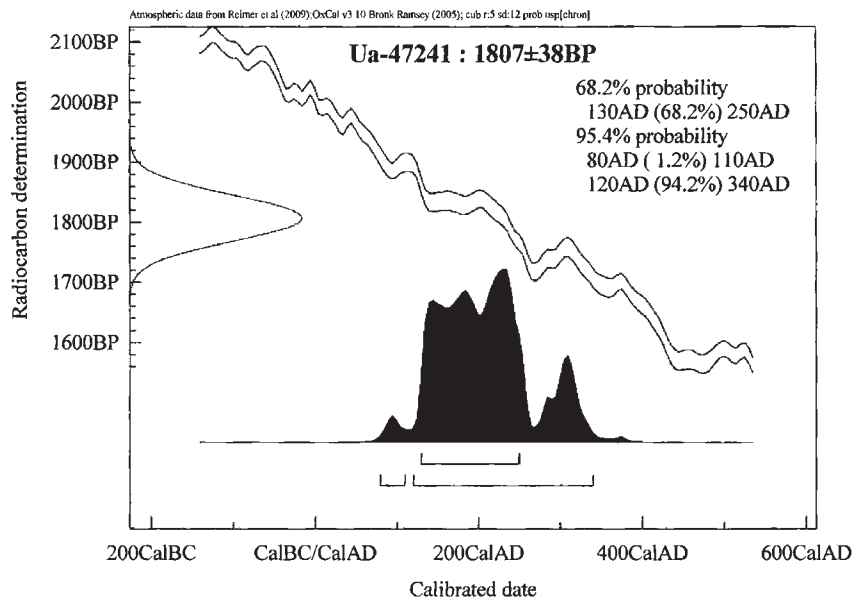
Labnummer	Prov	δ ¹³ C‰ VPDB	¹⁴ C age BP
Överselö 178:1	Ua-47241 A2, Lager 1609, F1607 (båda benfragmenten)	-20*	1 807 ± 38
Överselö 177:1	Ua-47242 A6, F1	-20*	1 601 ± 37
Överselö 178:1	Ua-47243 Grav A9, F1	-20,2	1 676 ± 34

Med vänlig hälsning

Göran Possnert/ Elisabet Pettersson

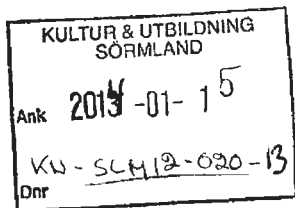
Atmospheric data from Reimer et al (2009); OxCal v3.10 Bronk Ramsey (2005); cub r:5 sd:12 prob usp[chron]

UPPSALA
UNIVERSITET

Uppsala 2014-01-10

Ingeborg Svensson
Sörmlands museum
Box 314
611 26 Nyköping

Angströmlaboratoriet
Tandemlaboratoriet

Göran Possnert

Besöksadress:
Angströmlaboratoriet
Lägerhyddsvägen 1
Rum 4143

Postadress:
Box 529
751 20 Uppsala

Telefon:
018 - 471 30 59

Telefax:
018 - 55 57 36

Hemsida:
<http://www.angstrom.uu.se>

E-post:
Goran.Possnert@Angstrom.uu.se

Resultat av ^{14}C datering av träkol från **Överselö 177:1**, Dnr KN-SLM12-020, Överselö socken, Strängnäs kommun, Södermanland.

Förbehandling av träkol och liknande material:

1. Synliga rottrådar borttages.
2. 1 % HCl tillsätts (8-10 timmar, under kokpunkten) (karbonat bort).
3. 1 % NaOH tillsätts (8-10 timmar, under kokpunkten). Löslig fraktion fälls genom tillsättning av konc. HCl. Fällningen som till största delen består av humusmaterial, tvättas, torkas och benämns fraktion SOL. Olöslig del, som benämns INS, består främst av det ursprungliga organiska materialet. Denna fraktion ger därför den mest relevanta åldern. Fraktionen SOL däremot ger information om eventuella föroreningars inverkan.

Före acceleratorbestämningen av ^{14}C -innehållet förbränns det tvättade och intorkade materialet, surgjort till pH 4, till CO_2 -gas, som i sin tur konverteras till fast grafit genom en Fe-katalytisk reaktion. I den aktuella undersökningen har fraktionen INS daterats.

RESULTAT

Labnummer	Prov	$\delta^{13}\text{C}\text{‰ VPDB}$	^{14}C age BP
Ua-47632	Pnr 1, A11	-25,4	1 084 ± 32

Med vänlig hälsning

Göran Possnert/ Elisabet Pettersson

